
Ruch naukowy.

Przegląd Historyczny 41, 300-325

1950

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

IV. RUCH NAUKOWY

Z POLSKI

OBRADY POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO toczyły się w dniach 18—20 maja br. w Łagowie Lubuskim gromadząc ok. 60 historyków polskich z 12 środowisk.

Obrady rozpoczęto w dniu 18 V zebraniem Komisji Towarzystwa: Metodologicznej pod przew. prof. dra St. Arnolda, Instytutów Historycznych i Programów Studiów Uniwersyteckich pod przew. prof. dra M. H. Serejskiego oraz Dydaktycznej pod przew. doc. dra W. Moszczeńskiej. Przedmiotem dyskusji były sprawy działalności metodologicznej T-wa, współpracy międzyśrodowiskowej oraz realizacji nowego programu studiów historycznych. W godzinach popołudniowych odbyło się zebranie plenarne ustępującego Zarządu Głównego pod przew. Prezesa prof. dra Jana Dąbrowskiego.

Dnia 19 V o godzinie 11-ej rozpoczęło swe obrady Walne Zgromadzenie T-wa, któremu przewodniczyli prof. Dąbrowski, prof. dr N. Gąsiorowska, prof. dr K. Piwarski oraz prof. dr T. Manteuffel.

Sprawozdanie Zarządu Głównego otworzył Prezes prof. Dąbrowski, omawiając główne tory pracy T-wa w r. 1948/49 oraz charakteryzując rozwój T-wa w okresie swej kadencji 1947—1950, poczem Sekretarz Gen. prof. dr Aleksander Gieysztor zdał sprawę z działalności PTH w okresie 27 V 49 — 18 V 50, w zakresie prac organizacyjnych, planujących i sprawozdawczych Zarządu, oraz Komisji Metodologicznej, Wydawnictw Źródłowych, Międzynarodowej, Instytutów Uniwersyteckich i Programu Studiów, Upowszechnienia Wiedzy Historycznej, Dydaktycznej, Współpracy ze Związkami Zawodowymi nad dziejami ruchu związkowego w Polsce, Współpracy z Kierownictwem Badań nad Początkami Państwa Polskiego, Bibliograficznej. Po przedstawieniu spraw wydawniczych Sekretarz Gen. przedstawił pogląd na możliwości rozwoju liczbowego i zakresu działalności T-wa, zgłaszając wniosek Komisji Statutowej Prezydium z dnia 24 V w sprawie konieczności wszczęcia dyskusji nad zmianami statutu T-wa.

Skarbnik dyr. dr A. Stebelski zreferował sprawy skarbowe, a w szczególności sprawozdanie rachunkowe za r. 1949 i sprawozdanie kasowe za czas. 1 I—10 V 1950, które przyjęto do zatwierdzającej wiadomości.

Sprawozdania Oddziałów i afiliowanych TMH złożyli kolejno prof. Manteuffel — Warszawa, dr A. Strzelecka — Kraków, prof. dr K. Maleczyński — Wrocław, dr A. Rynkowska — Łódź, doc. dr J. Gerlach — Toruń, prof. dr H. Jedlicki — Poznań, dr Fr. Szymiczek — Katowice, dr J. Pazdur — Kielce, dr Fr. Persowski — Przemyśl.

W dyskusji nad działalnością Zarządu Gł., agend T-wa, Oddziałów i afiliowanych T-w Miłośników Historii omówiono sprawy związane z ogólnym zakresem działania T-wa, przeprowadzając krytykę w szczególności stanu liczbowego T-wa, współpracy międzyśrodowiskowej, powiązania z narodowym planem gospodarczym. W sprawach wydawniczych omówiono potrzebę nowego uregulowania składki członkowskiej, podnosząc postulat częstotliwości ukazywania się Kwartałnika Historycznego. W głosowaniu przeszedł wniosek A. Stebelskiego ustalający następującą wysokość rocznej składki członkowskiej od dn. 1 I 1951 r.: członkowie nie otrzymujący wydawnictw zł. 600,— otrzymujący Kwartałnik Historyczny wraz z Bibliografią Historii Polskiej zł. 1000,— otrzymujący inne czasopisma T-wa wraz z ich seriami dodatkowymi o 400 zł. więcej za czasopismo każdego ośrodka. 50% składek przelewają Oddziały T-wa i TMH do Zarządu Gł. T-wa. Zarządy Oddziałów i TMH przesyłać

będą do Zarządu Głównego 1 stycznia i 1 lipca każdego roku wykazy członków wedle wysokości płaconych przez nich składek i przekazywać zgodnie z tymi wykazami odpowiednią część należnych składek do skarbu Zarządu Głównego.

Przedyskutowano w ramach wymiany zdań o celach i środkach działania T-wa sugestie zmian statutowych, uchwalając zlecenie dla nowego Zarządu Głównego, aby powołać Komisję Statutową złożoną z delegatów wszystkich środowisk, która przedstawi do jesieni br. wniosek plenum Zarządu nadzwyczajnemu Walnemu Zgromadzeniu po przeprowadzeniu odpowiedniej konsultacji. W skład Komisji wejdą ponadto członkowie poprzedniej Komisji Statutowej Prezydium.

W imieniu Komisji Rewizyjnej prof. dr E. Kipa zgłosił wniosek o udzielenie Zarządowi Gł. absolutorium na podstawie protokołu Komisji Rewizyjnej z dnia 10 V 1950 r., co uchwalono przez aklamację.

Prof. St. Arnold zgłosił wniosek następujący: Walne Zgromadzenie, oceniając w pełni poważne zasługi prof. J. Dąbrowskiego, wyraża mu gorące podziękowanie za jego działalność jako Prezesa PTH. Wniosek przeszedł przez aklamację.

W głosowaniu na Prezesa T-wa przez aklamację wybrano prof. dra Tadeusza Manteuffla, który przyjął z rąk ustępującego prezesa przewodnictwo zebrania, stwierdzając jego zasługi dla T-wa oraz przedstawiając zarys programu działalności T-wa w roku 1950/51. Wybrano skolei wiceprezesów, członków Zarządu i ich zastępców oraz Komisję Rewizyjną. Dyr. A. Stebelski zgłosił preliminarz budżetowy na r. 1951, opracowany przez poprzedni Zarząd w wysokości 16.632.700 zł. Po dyskusji wniosek preliminarzowy uchwalono.

Prof. Arnold przedstawił Zgromadzeniu komunikat o założeniach programowych i działalności Marksistowskiego Zrzeszenia Historyków.

Na tym Prezes T. Manteuffel zawiesił obrady o godz. 15-ej.

Po ich wznowieniu o godz. 17-ej prof. Arnold wygłosił komunikat o pracach Podsekcji Prehistorii i Historii Kongresu Nauki na tle jego celów i form organizacyjnych, zgłaszając następującą rezolucję:

Nowy Zarząd PTH z zadowoleniem przyjmuje do wiadomości postanowienie powołujące I Kongres Nauki Polskiej, jako poważny krok naprzód w kierunku wprowadzenia nauki polskiej w ogóle a historii w szczególności na drogę związania jej z nurtem życia Polski Ludowej, budującej socjalizm, z narodowym planem 6-letnim, pogłębienia jej metod naukowo-badawczych. Nowy Zarząd PTH uchwała dołączyć się do prac prowadzonych obecnie przez Komitet Wykonawczy Kongresu i wzywa swych członków do najbardziej czynnego udziału w pracach, organizowanych przez Podsekcję Historii i Prehistorii Kongresu. Rezolucję uchwalono jednomyślnie.

Prof. Kipa odczytał nadesłany T-wu komunikat Komitetu Organizacyjnego Obchodu 200-ej rocznicy urodzin Hugona Kołłątaja o celach i zadaniach obchodu oraz poinformował zebranych o zamierzeniach T-wa w tym kierunku.

W wolnych wnioskach dyr. dr St. Płoski zgłosił następującą rezolucję, przyjętą jednogłośnie przez zgromadzonych:

Walne Zgromadzenie PTH, odbyte dnia 19 maja 1950 r. w Łagowie Lubuskim, w obliczu imponującej akcji walki o pokój, ogarniającej cały nasz kraj jako wyraz solidarności z apelem sztokholmskim sesji Międzynarodowego Komitetu Obrońców Pokoju, pragnie dać wyraz zdecydowanej woli obrony pokoju oraz głębokiemu przekonaniu historyków Polski, że świadoma zorganizowana wola pokoju dziesiątków i setek milionów ludzi pracy, zorganizowanych przeciwko imperialistycznym podżegaczom wojennym przez światowe siły pokoju i postępu z wielkim Związkiem Radzieckim na czele, skutecznie przeciwstawia się zbrodniczym zakusom wojennym. Historycy polscy pragną oddać swoje siły i swoją wiedzę dziełu pogłębienia świadomości historycznej najszerszych warstw naszego społeczeństwa w tak doniosłej dla przyszłości naszej Ojczyzny i całego narodu walce o pokój.

Doc. dr E. Maleczyńska zgłosiła rezolucję treści następującej, przyjętą przez zebranych jednomyślnie:

Walne Zgromadzenie PTH, odbyte w Łagowie Lubuskim w dniu 19 maja 1950 r. łączy swój głos oburzenia i protestu z głosem całej postępowej nauki polskiej w związku z pozbawieniem znakomitego uczonego, ofiarnego bojownika o pokój, wielkiego przyjaciela nowej Polski, porf. Fryderyka Joliot Curie, stanowiska kierownika państwowej komisji do spraw energii atomowej. Walne Zgromadzenie widzi w tym posunięciu obecnego rządu francuskiego jeszcze jeden dowód jego zależności od agresywności polityki imperializmu amerykańskiego, i wyraża przekonanie, że postępową opinią świata, że francuskie siły postępu, demokracji i pokoju, w pierwszym rządzie francuska klasa robotnicza i jej walcząca o niezależność Francji partia komunistyczna, przekreśli tę haniebną próbę dyskryminacji uczonego-komunisty i obroni istotną swobodę badań naukowych w służbie pokoju dla dobra ludzkości.

Prof. dr A. Vetulani zgłosił następujący dezyderat do Prezydium, który zebrani uchwalili:

Walne Zgromadzenie PTH apeluje do Prezydium PTH o wyłonienie komisji celem opracowania jak najrychlej planu mikrofilmowania tekstów rękopiśmiennych, tak dyplomów, jak i rękopisów kodeksowych zawierających ważny materiał dla przeszłości państwa polskiego i dziejów jego kultury.

Walne Zgromadzenie upoważnia Prezydium PTH do wszczęcia już obecnie zabiegów w kierunku uzyskania odpowiednich kredytów ze strony Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki oraz Funduszu Kultury przy Prezydium Rady Ministrów.

Prezes odczytał postulat zgłoszony przez prof. dra J. Sawickiego treści następującej, przyjęty przez Zgromadzenie jako zalecenie dla Zarządu Głównego:

Zarząd Główny skieruje prośbę do P.Z.W.S. jako instytucji sprawującej nadzór nad działalnością drukarni naukowych, aby przy regulowaniu pracy tych drukarni uwzględniało przede wszystkim potrzeby publikacyj naukowych, w tym i historycznych.

Prof. Jedlicki wniósł następujący postulat Oddziału Poznańskiego wobec innych środowisk, przyjęty pednomyślnie:

Walne Zebranie PTH, uznając konieczność kształcenia młodych historyków-demografów zaleca Oddziałom PTH, w których siedzibie znajdują się Szkoły Akademickie, by zainteresowały te Szkoły powyższą sprawą.

Na wniosek Prezesa uchwalono podziękowanie za organizację obrad ich Gospodarzowi doc. drowi M. Szczanieckiemu oraz Oddziałowi Poznańskiemu Związku Historyków Sztuki i Kultury za gościnę udzieloną w jego Domu Pracy Twórczej na zamku w Łagowie, jak też członkom i współpracownikom tego Oddziału za pomoc organizacyjną w okresie trwania zjazdu.

Tegoż dnia wieczorem odbyło się zebranie konstytuujące Zarządu Głównego i innych władz T-wa, na którym ustalono następujący ich skład osobowy: Prezes: prof. dr Tadeusz Manteuffel, Warszawa.

Wiceprezisi: dyr. dr Adam Stebelski, Warszawa, prof. dr Natalia Gąsiorowska, Łódź, prof. dr Kazimierz Tymieniecki, Poznań, prof. dr Kazimierz Piwarski, Kraków, prof. dr Karol Maleczyński, Wrocław.

Członkowie Prezydium: prof. dr Żanna Kormanowa, Warszawa, prof. dr Jan Dąbrowski, Kraków, prof. dr Stanisław Arnold, Warszawa.

Sekretarz Generalny: prof dr Aleksander Gieysztor, Warszawa.

Z-ca Sekretarza Generalnego i Sekretarz Prezydium: doc. dr Stanisław Herbst, Warszawa.

Skarbnik: dyr. dr Aleksy Bachulski, Warszawa. ,

Z-ca Skarbnika: dr Janina Leskiewiczowa, Warszawa.

Członkowie Zarządu: prof. dr Jan Dąbrowski, Kraków, doc. dr Kazimierz Lepczyński, Kraków, prof. dr Stanisław Sreniowski, Łódź, prof. dr Marian H. Serejski, Łódź, prof. dr Karol Koranyi, Toruń, prof. dr Wojciech Hejnosz, Toruń, prof. dr Władysław Czapliński, Wrocław, doc. dr Ewa Maleczyńska, Wrocław, prof. dr Henryk Łowmiański, Poznań, prof. dr Gerard Labuda, Poznań, ks. prof. dr Mieczysław Żywczyński, Lublin, prof. dr Władysław Tomkiewicz, Warszawa, prof. dr Żanna Kormanowa, Warszawa, dr Celina Bobińska, Warszawa, prof. dr Stanisław Arnold, Warszawa, doc. dr Stanisław Herbst, Warszawa, dyr. dr Stanisław Płoski, Warszawa, dyr. dr Aleksy Bachulski, Warszawa.

Z-cy członków Zarządu: mgr Jadwiga Jankowska, Warszawa, dr Janina Leskiewiczowa, Warszawa, prof. dr Marian Małowist, Warszawa, prof. dr Witold Kula, Warszawa, prof. dr Nina Assorodobraj, Warszawa, prof. dr Bogusław Leśnodorski, Warszawa, dr Franciszek Persowski, Przemyśl, prof. dr Jan Hulewicz, Kraków, dr Jan Pazdur, Kielce, dr Stefan Wojciechowski, Lublin.

Członkowie Komisji Rewizyjnej: prof. dr Emil Kipa, Warszawa, prof. dr Jakub Sawicki, Warszawa, dyr. Witold Suchodolski, Warszawa, dyr. Ludwik Waszkiewicz, Łódź, dr Kazimierz Popiołek, Katowice.

Redaktor Kwartalnika Historycznego: prof. dr Kazimierz Piwarski, Kraków.

Redaktor Przeglądu Historycznego: prof. dr Janusz Woliński, Warszawa.

Redaktor Sobótki: dyr. dr Antoni Knot, Wrocław.

Delegaci do Rady Polskiego Słownika Biograficznego: prof. dr Ludwik Kolankowski, czł. hon. T-wa, Toruń, prof. dr Włodzimierz Dzwonkowski, Łódź, prof. dr Bogusław Leśnodorski, Warszawa.

Przewodniczący Komisji T-wa:

Komisja Dydaktyczna: doc. dr Wanda Moszczeńska.

Komisja Metodologiczna: prof. dr Stanisław Arnold.

Komisja Upowszechnienia Wiedzy Historycznej: doc. dr Wanda Moszczeńska.

Komisja Instytutów i Programów Studiów: prof. dr Marian Serejski.

Komisja Bibliograficzna: prof. dr Kazimierz Lepczyński.

Komisja Wydawnictw Źródłowych: prof. dr Janusz Woliński.

Komisja Mikrofilmowania Rękopisów: prof. dr Adam Vetulani.

Komisja Archiwalna: dyr. dr Rafał Gerber, Warszawa.

Komisja Współpracy ze Studium Historycznym CRZZ: doc. dr Wanda Moszczeńska.

Komisja Współpracy z Kierownictwem Badań nad Początkami Państwa Polskiego: prof. dr Marian Małowist.

Komisja do Spraw Międzynarodowych: prof. dr Tadeusz Manteuffel.

Komisja Skarbowa: dyr. dr Adam Stebelski.

Komisja Kołatajowska: prof. dr Emil Kipa (przew., dyr. dr Rafał Gerber (z-ca).

Dnia 19 V popołudniu obradowała II Konferencja Naukowa T-wa pod przewodnictwem Prezesa prof. Manteuffla. Na porządku dziennym była sprawa periodyzacji dziejów Polski zagajona referatem prof. Arnolda, a poprzedzona rozważaniem powielonych tez podstawowych. W obszernej dyskusji, w której wzięło udział 17 mówców, rozważono założenia metodologiczne i omówiono merytoryczną treść przedstawionego projektu. Wydobyto postępowy i rewizjonistyczny charakter tez opracowanych przez zespół historyków marksistów, dorzucając szereg uwag krytycznych i rozszerzając to opracowanie. Wyniki dyskusji zebrał w zamknięciu prof. Arnold, stwierdzając jej pożytek dla pogłębienia znajomości marksizmu w środowiskach historycznych.

Na zakończenie Zjazdu w dniu 20 maja uczestnicy obrad wzięli udział w objęździe terenowym Ziemi Lubuskiej pod kierownictwem doc. dra M. Szaniackiego i doc. dra Witolda Hensla, zwiedzając Gorzów, Santok, Międzyrzecz, Paradyż i Świebodzin.

Red.

ZJAZD ORGANIZACYJNY MARKSISTOWSKIEGO ZRZESZENIA HISTORYKÓW odbył się dnia 19 lutego 1950 r. w Warszawie, z udziałem przedstawicieli środowisk: Warszawskiego, Krakowskiego, Łódzkiego, Toruńskiego, Wrocławskiego, Poznańskiego, Lubelskiego i Szczecińskiego. Na Zjeździe postanowiono powołać do życia ogólnopolską organizację zrzeszającą historyków-marksistów z oddziałami w poszczególnych środowiskach naukowych.

Celem utworzonego Zrzeszenia Historyków Marksistów jest:

- a. Szerszenie i pogłębianie marksistowskiej metody naukowej i partyjności w nauce historii,
- b. likwidacja zacofania ideologicznego na odcinku historycznym w Polsce,
- c. przyspieszenie prac nad stworzeniem marksistowskiej historii Polski,
- d. szerzenie marksistowskiej wiedzy historycznej w społeczeństwie,
- e. udział w kształtowaniu marksistowskich kadr naukowych w zakresie historii.

Powyższe cele Zrzeszenie realizuje w drodze:

- a. organizowania posiedzeń dyskusyjnych,
- b. organizowania odczytów publicznych,
- c. organizowania tematycznych konferencji naukowych w skali krajowej,
- d. publikacji.

Członkami marksistowskiego Zrzeszenia Historyków mogą być osoby pracujące naukowo w dziedzinie historii, zajmujące się nauczaniem oraz popularyzacją wiedzy historycznej.

W obecnym stadium organizacyjnym pracami Zrzeszenia kieruje Zarząd Główny z siedzibą w Warszawie, ul. Śniadeckich 8 oraz Oddziały Środowiskowe w Warszawie, Krakowie, Łodzi.

Do Zarządu Głównego zostali powołani: Prof. dr Stanisław Arnold, prof. dr Nina Assorodobraj, dr Juliusz Bardach, dr Celina Bobińska, prof. dr Henryk Jabłoński, prof. dr Zanna Kormanowa, dr Eugenia Norska.

W toku są prace nad utworzeniem oddziałów w Toruniu i Wrocławiu, gdzie istnieją już komitety organizacyjne rozwijające ożywioną działalność, szczególnie w Toruniu.

WARSZAWA — Zarząd Środowiska Warszawskiego ukonstytuował się w następującym składzie:

Dr Juliusz Bardach, dyr. dr Rafał Gerber, mgr Maria Jankowska, prof. dr Witold Kula, mgr Kinga Szyborska.

Środowisko Warszawskie zorganizowało 5 posiedzeń naukowych, na których referaty wygłosili: doc. dr Marian Małowist „Przemiany społeczno-gospodarcze Polski XV i XVI wieku“, prof. dr Witold Kula „Zagadnienie cyklu demograficznego w dziejach nowożytnej Europy“, prof. dr Henryk Jabłoński „Geneza drugiej Rzeczypospolitej“, dr Celina Bobińska „Cele i zadania Marksistowskiego Zrzeszenia Historyków“, prof. dr Stanisław Arnold „Okres przedfeudalny w dziejach Polski“.

Referaty te cieszyły się dużym zainteresowaniem słuchaczy.

KRAKÓW. — W skład Zarządu Środowiska Krakowskiego weszli:

Dr Buszko, mgr Nowak, prof. dr Piwarski, dyr. Sędziwy, prof. dr Sieradski.

W okresie sprawozdawczym zorganizowano cztery zebrania naukowe, a mianowicie:

Zebranie z referatem prof. dr K. Piwarskiego pt. „Kryzys historiografii burżuazyjnej“ i dr Celiny Bobińskiej pt. „O przełom w polskiej nauce historycznej“.

Zebranie z referatem kol. Mieczysława Ptaśnika pt. „Wypowiedzi klasyków marksizmu o feudalizmie“.

Zebranie z referatem prof. dr B. Leśnodorskiego pt. „Problemy społeczne polskiego Oświecenia“.

Zebranie z referatem mgr T. Nowaka pt. „Problem genezy miast w Polsce na tle porównawczym“.

Zarząd Oddziału nawiązał kontakt z Kołem Historyków Studentów U. J., celem objęcia opieki nad pracami Koła oraz z Klubem Demokratycznej Profesury, kierującym akcją odczytową w Domu Kultury Związków Zawodowych w Krakowie.

Członkowie Oddziału brali udział w dyskusjach dotyczących kwestii historycznych, a w szczególności metodologicznych, organizowanych przez Pol-

skie Towarzystwo Historyczne, Instytut Historyczno-Prawny U. J. i Klub Demokratycznej Profesury.

ŁÓDŹ. — Zarząd Środowiska Łódzkiego ukonstytuował się w następującym składzie:

Prof. dr N. Gąsiorowska, dyr. H. Katz, dr G. Missalowa, prof. dr M. H. Serejski, prof. dr St. Śreniowski.

Ośrodek zorganizował zebrania dyskusyjne dla członków Zrzeszenia i zaproszonych gości z referatami: H. Katza „Uwagi o burżuazyjnej i marksistowskiej koncepcji historii gospodarczej“ i prof. dr Dutkiewicza pt. „Nowa periodyzacja historii Polski“.

Poza tym Ośrodek utworzył tzw. „Koło studiów“, które ma za zadanie samokształcenie w zakresie metody materializmu historycznego. Koło studiów zorganizowało dwa zebrania.

TORUŃ. — W Toruniu Komitet Organizacyjny Marksistowskiego Zrzeszenia Historyków powstał w maju 1950 r. Skupia on głównie młodych historyków, pracowników naukowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W dotychczasowej działalności Komitet zorganizował zebranie naukowe, na którym referat wygłosił dr Juliusz Bardach „Zagadnienie periodyzacji historii w ujęciu historiografii radzieckiej“. Poza tym wygłoszono referaty popularnonaukowe: Dr Tad. Cieślak „Spór o Floriana Cenowę“, Jerzy Wojtowicz „Handel Torunia w XVII wieku“, i dr Adam Dygdała „Rewolucja przemysłowa“. Ponadto odbyło się szereg zebrań naukowych i organizacyjnych, na których omawiano prace naukowe członków Komitetu i poddawano krytycznej ocenie miejscowe wydawnictwa naukowe.

WROCŁAW. — Działalność Komitetu Organizacyjnego we Wrocławiu ogranicza się na razie do prac podejmowanych wspólnie z Polskim Towarzystwem Historycznym. Dnia 6 lipca odbyła się we Wrocławiu konferencja naukowa zorganizowana przez Marksistowskie Zrzeszenie Historyków wspólnie z Podsekcją Historii i Kongresu Nauki Polskiej na temat: „Badania historyczne stosunków polsko-niemieckich“.

J. B.

OGÓLNOPOLSKI KURS RĘKOPIŚMIENNICZY DLA BIBLIOTEKARZY (Kraków 17 kwietnia — 27 maja 1950). Po katastrofalnych stratach w zakresie stanu zbiorów rękopiśmiennych, — gdy przestały istnieć takie kolekcje jak zasoby rękopisów Biblioteki Narodowej i Biblioteki Krasieńskich, — groźnym pozostało nadal to, że jak utracone zbiory były, tak i zachowane dziś dalekie są od pełnego opracowania katalogowego, odpowiadającego potrzebom nauki. Położenie to jest tym poważniejsze, że władze kompetentne w okresie międzywojennym zbyt słaby nacisk położyły na podjęcie w tym zakresie planowych działań na większą skalę. Za mało zatrudniano osób i zbyt mało pracowników szkolono do trudnej pracy. W sumie nie stworzono warunków do podjęcia zadania niezmiernie ważnego dla dziedziny nauk historycznych, społecznych i literackich.

Obecnie dopiero z inicjatywy Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, w rozmachu postępującej odbudowy — przystąpiono do szkolenia kandydatów na specjalistów, którym w przyszłości w najbliższych kilkunastu latach powierzy się opiekę nad zbiorami rękopiśmiennymi w Polsce. Szczęśliwie kurs ten wypadł tak, że można było szkolić kandydatów, którzy jeszcze w dłuższym nauczaniu posiadli ważny dla większości źródeł naszej przeszłości język łaciński. Podobny kurs dla następnego pokolenia będzie o wiele trudniejszy.

Krakowski kurs 26 uczestnikom, przybyłych z różnych części kraju z bibliotek posiadających zbiory rękopiśmienne (Warszawa, Wrocław, Poznań, Toruń, Lublin, Kórnik, Gdańsk), dostarczył sposobności do zapoznania się z podstawowymi wiadomościami potrebnymi przy ich przyszłej pracy i podstawowymi książkami, które powinny stanowić niezbędny im warsztat pracy. Biblioteka podręczna Oddziału Rękopisów B. J. w Krakowie jest pod tym względem, jako wzorowy warsztat pracy, najlepiej w Polsce wyposażona.

Prelegenci kursu — specjaliści z odnośnych dziedzin — pochodzili zresztą nie tylko z Krakowa, lecz zaproszeni byli również z Warszawy, Łodzi, Poznania i Lublina. Wykłady i ćwiczenia rozłożone na okres 6 tygodni dzieliły się na część ogólną, wspólną dla wszystkich słuchaczy i dla bardziej wyspecjalizowane, prowadzone osobno, dla wyodrębnionych spośród słuchaczy grup śred-

niowiecznej i nowożytnej. W ten sposób oba zespoły pracujące miały możliwość korzystania z wiadomości i z książek podsuwanych przez kierownictwo kursu w przeciągu więcej niż 12 godzin dziennie. Oczywiście czynności obowiązkowych było mniej. O bogatym i przemyślanym programie kursu świadczą tytuły wykładów.

W części wstępnej przedstawiali zasadnicze dla wszelkich badań naukowych zagadnienia materializmu dialektycznego i historycznego: prof. J. Sie-radzki i prof. K. Piwarski. O znaczeniu rękopisów i ich katalogów dla badań historyczno-literackich mówił prof. K. Dobrowolski. Pośród wykładów niektóre poświęcone były zapoznaniu się z pracą działów B. Jag. w jej nowym budynku (dyr. prof. Birkenmajer) i zwiedzeniu Bibl. Czartoryskich (kust. M. Wierzbicki). Oto dalsze tytuły wykładów części ogólnej: Kategorie zabytków rękopiśmiennych (A. Birkenmajer), Pogląd na najważniejsze zbiory rękopisów zagranicą (prof. A. Gieysztor), Pogląd na najważniejsze zbiory rękopisów w Polsce (K. Badecki). Historia zbiorów rękopiśmiennych w Polsce (prof. A. Birkenmajer), Historia papieru i podstawy filigranistyki (dyr. W. Budka), Ogólne wprowadzenie do nauk pomocniczych historii (prof. A. Gieysztor), Cele i rodzaje ewidencjonowania rękopisów (prof. A. Birkenmajer), Administracja Oddziału Rękopisów (prof. Birkenmajer), Szkodniki papieru i jego konserwacja (mgr R. Kowalik), Konserwacja i restauracja zabytków rękopiśmiennych i ich opraw (prof. A. Semkowicz), Fotografowanie i mikrofilmowanie zabytków rękopiśmiennych (dr A. Wyczański).

W grupie średniowiecznej odbyły się następujące wykłady: Historia kultury umysłowej we wcześniejszym średniowieczu (prof. A. Gieysztor), Historia kultury umysłowej w późniejszym średniowieczu (prof. R. Gansiniec), Zarys informacyjny paleografii greckiej i papirologii (prof. J. Manteuffel), Paleografia łacińskiego pisma książkowego w wiekach średnich (doc. Z. Budkowa), Dyplomatyka i sfragistyka (prof. S. Mikucki), Łacina średniowieczna (doc. M. Plezia), Historia średniowiecznej książki rękopiśmiennej, Bibliologia średniowiecznej książki rękopiśmiennej (prof. A. Birkenmajer), Dzieje zdobnictwa rękopisów średniowiecznych (dr St. Sawicka), Oprawa zabytkowa, Wstęp do katalogowania bibliotecznych rękopisów średniowiecznych (prof. A. Birkenmajer), Katalogowanie średniowiecznych rękopisów typu archiwalnego wraz z ćwiczeniami (dr A. Wolff), Katalogowanie średniowiecznych dyplomów wraz z ćwiczeniami (dr J. Karwasińska), oraz Ćwiczenia w katalogowaniu bibliotecznych rękopisów średniowiecznych (prof. A. Birkenmajer i dr J. Zathey). W grupie nowożytnej wysłuchano wykładów: Podręczniki i pomoce bio- i bibliograficzne w zakresie historii, historii kultury i historii literatury czasów nowożytnych (doc. St. Herbst), Paleografia łacińsko-polska, nowożytna (dr A. Kamiński), Paleografia ruska (wykład: prof. H. Łowmiański, ćwiczenia: mgr B. Horodyski), Aktowe pismo rosyjskie XVIII—XX w. (prof. A. Kossowski), Nowożytna paleografia niemiecka (prof. K. Górski), Odczytywanie pism szyfrowanych (doc. St. Herbst), Staropolszczyzna (dr P. Zwoliński), Wstęp do katalogowania bibliotecznych rękopisów nowożytnych (dyr. H. Więckowska), Katalogowanie nowożytnych rękopisów typu archiwalnego z ćwiczeniami (dr J. Karwasińska), Katalogowanie dokumentów nowożytnych z ćwiczeniami (dr A. Wolff), Ćwiczenia w inwentaryzowaniu i katalogowaniu bibliotecznych rękopisów nowożytnych (dyr. H. Więckowska, dyr. A. Lewak, dr Z. Ameisenowa, dr J. Zathey).

Uczestnikom kursu służyła specjalnie dla nich urządzona wystawa rękopisów iluminowanych.

Z kursu — po dłuższym okresie intensywnej pracy — wynieśli uczestnicy świadomość zadań stojących przed nimi i znajomość metod zwalczania piętrzących się trudności. Zetknięcie się młodych bibliotekarzy z naukowcami różnych placówek uniwersyteckich, oraz z kolegami przyszłej pracy w różnych środowiskach z pewnością wyda owoce w postaci pogłębienia i usprawnienia metod pracy oraz zacieśnienia współpracy poszczególnych ośrodków. Kurs zakończyły kolokwia pisemne i ustne świadczące pozytywnie o włożonej pracy uczestników. W zamykającym kurs przemówieniu dyr. M. Łodyński imieniem Naczelnej Dyrekcji Bibliotek dziękował kierownictwu kursu (prof. Birkenmajerowi) i uczestnikom za skuteczne wysiłki zachęcając do dalszej pracy szkoleniowej zapewniał o szczególnej opiece władz dla specjalistów.

J. Z.

PRACE NAD POLSKIM SŁOWNIKIEM ŁACINY ŚREDNIOWIECZNEJ. Niebawem (w tym roku kalend.) ukaże się zeszyt 1-szy Słownika Łaciny Średniowiecznej, liczący ok. 6 arkuszy druku, zawierający wstęp (zasady wydawnictwa, wykaz ekscerpowanych dzieł oraz ok. 500 słów od a — do actio, względnie ad.). Rozpoczęto prace nad zeszytem następnym. Wydaje słownik P.A.U., Komitet Słownika Łaciny Średn. w Polsce pod przewodn. L. Piotrowicza, przy współpracy M. Plezi, jako kierownika prac redakcyjnych oraz I. Kaziakówny i A. Krawczuka. Jak zaznaczają wydawcy, słownik ten będzie pierwszym w świecie nowoczesnym słownikiem łaciny średn., wyczerpującym materiał leksykalny w granicach jednego kraju. T. Z.

SŁOWNIK STAROŻYTNOSCI SŁOWIAŃSKICH. Już od dawna odczuwano w nauce polskiej i słowiańskiej potrzebę słownika, który by ujmował całokształt wiedzy współczesnej o kulturze słowiańskiej czasów najdawniejszych i w pierwszych wiekach jej historycznego rozwoju. W okresie międzywojennym myśl tę podjął prof. Franciszek Bujak, który zorganizował Komitet Redakcyjny Słownika Starożytności Słowiańskich. Prace te były w tym czasie na tyle posunięte, że w 1934 r. zwyczajem PAU praktykowanym przy wydawaniu innych słowników wydano próbny zeszyt Słownika Starożytności Słowiańskich.

Zrealizowanie wielotomowego Słownika Starożytności Słowiańskich typu projektowanego przez prof. F. Bujaka w tej chwili wymagałoby długiego czasu, bardzo licznego grona współpracowników z całej Słowiańszczyzny oraz olbrzymich funduszków. Z tych też racji z inicjatywy Komisji Słowianoznawczej PAU i Instytutu Zachodniego podjęto prace nad wydaniem p o d r ę c z n e g o Słownika Starożytności Słowiańskich. Decyzja ta nie oznacza bynajmniej rezygnacji z wydania wielkiego słownika, owszem, podejmowane obecnie wydawnictwo stanowić będzie stadium wstępne do niego.

Słownik Starożytności Słowiańskich jako słownik typu podręcznego nie ma zawierać nowych opracowań naukowych poszczególnych zagadnień, lecz ma ograniczyć się do zreferowania w sposób przystępny status causae danego problemu. Artykuły w nim umieszczone nie mają zatem opierać się na nowych badaniach specjalnych, lecz w zasadzie mają reasumować wyniki badań dotychczasowych. Artykuły zawierać winny podstawową bibliografię. Słownik obejmować ma wszystkie kraje słowiańskie. Jako granicę chronologiczną przyjęto rok 1200. Projektuje się wydanie słownika w 2 tomach po 600 stron formatu Polskiego Słownika Biograficznego. Opracowany będzie w hasłach ustawionych alfabetycznie. Ilość haseł obliczyć można na 2—3 tys. Przewiduje się również zamieszczenie w słowniku materiałów ilustracyjnych.

Materiał mający być uwzględniony w słowniku podzielono w ramach przygotowań redakcyjnych na 12 następujących grup:

1) geografia, 2) antropologia, 3) prehistoria z archeologią, 4) etnografia, 5) język i narzecza, 6) kultura duchowa i umysłowa, 7) sztuka, 8) piśmiennictwo, 9) zagadnienia społeczne i gospodarcze, 10) prawo i ustrój, 11) historia i biografia, 12) styki świata słowiańskiego z narodami i cywilizacjami zewnętrznymi.

Z zestawienia tego wynika, że zagadnienia poruszane w poszczególnych grupach zachodzą nieraz na siebie. Chodzi jednak o to, by pewne zagadnienia rozpatrywane były z różnych punktów widzenia. Przy ostatecznej redakcji słownika nastąpi prawdopodobnie połączenie pod jednym hasłem czy nawet we wspólnym artykule materiałów opracowanych w ramach wymienionych wyżej grup.

W pierwszej, podjętej już przez Redakcję fazie prac redakcyjnych chodzi o zestawienie haseł dla każdej grupy z osobna. Zestawione przez poszczególnych zaproszonych do tego współpracowników hasła zostaną powielone i przesłane do zaopiniowania specjalistom danej gałęzi wiedzy z prośbą o ewentualne uzupełnienie projektu, lub o propozycje dotyczące skreślenia niektórych zaprojektowanych haseł. Ta część pracy wykonana będzie na drodze korespondencyjnej, po czym dla każdej z wymienionych grup zostanie przez Redakcję Słownika zwołane osobne posiedzenie redakcyjne jego przedmiotem będzie ostateczne ustalenie haseł i ustalenie autorów, których dla opracowania takich haseł się zaprosi. Redakcja przewiduje jako termin ukończenia

prac w tej fazie, tj. termin ustalenia haseł, koniec 1950 i początek 1951 roku. Rok 1951 przeznaczają się na opracowanie artykułów zaproponowanych na wyżej wspomnianych posiedzeniach redakcyjnych. Spodziewać się więc można, że w przeciągu roku 1952 przystąpić już będzie można do druku Słownika Starożytności Słowiańskich.

Autorzy zaproszeni do zaprojektowania haseł tworzą Komitet Redakcyjny Słownika Starożytności Słowiańskich. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego wybrany został na posiedzeniu Komisji Słowianoznawczej prof. Tadeusz Lehr-Spławiński, zastępcą przewodniczącego prof. Włodzimierz Antoniewicz, redakcją główną powierzono prof. Z. Wojciechowskiemu, sekretariat naukowy i techniczny doc. M. Szczyńskiemu, sekretariat drugi naukowy doc. J. Małuszeowskiemu. — Adres Redakcji Słownika Starożytności Słowiańskich brzmi: Poznań, ul. Chełmońskiego 1/7 (Instytut Zachodni). M. Sz.

BIURO INWENTARYZACJI ZABYTEKÓW Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków (por. Przegl. Hist. XXXIX, 2) posiada dwa główne zadania: przeprowadzenie i ogłoszenie drukiem katalogów i inwentarzy zabytków całego państwa, oraz zgromadzenie zbiorów klisz i zdjęć pomiarowych wszystkich zabytków ruchomych i nieruchomych, nie znajdujących się w zbiorach publicznych.

Jak wiadomo Polska jest w stosunku do swych sąsiadów zachodnich i południowych poważnie opóźniona w zakresie znawstwa swoich zasobów zabytkowych. Posiadamy zaledwie wydane drukiem 6 inwentarzy zabytków poszczególnych powiatów, a to gorlickiego, grybowskiego, krakowskiego, nowotarskiego, rawskiego-mazowieckiego i żywieckiego, przy czym tylko trzy ostatnie odpowiadają dzisiejszym wymaganiom stawianym tego rodzaju publikacjom.

Na ogólnopolskiej konferencji historyków sztuki w Krakowie w sierpniu 1945 r. postanowiono przystąpić do opracowania dwóch rodzajów ewidencji na szego stanu posiadania zabytków: kontynuowania rozpoczętej jeszcze przed ostatnią wojną przez ówczesne Centralne Biuro Inwentaryzacji pracy nad wydawaniem inwentarzy zabytków poszczególnych powiatów — oraz do opracowania katalogów zabytków wydawanych województwami. Wzorem dla pierwszego typu wydawnictw jest niewątpliwie piękna inwentaryzacja austriacka. Inwentarz obejmuje szczegółowe dane historyczne, dokładny opis wszystkich zabytków łącznie z wiadomościami o już nieistniejących, zawiera całkowity materiał epigraficzny, zdjęcia fotograficzne wszystkich wybitniejszych zabytków ruchomych i nieruchomych oraz zdjęcia architektoniczno-pomiarowe budowli zabytkowych. Katalog natomiast jest spisem zabytków zawierających krótkie ich charakterystyki, oraz zdjęcia fotograficzne jedynie najważniejszych lub najtypowszych obiektów. Ma dać pełny przegląd zabytków plastycznych całego państwa, dostateczny dla wykonywania racjonalnej opieki nad nimi, będzie nieocenionym podręcznikiem przy opracowywaniu zagadnień naukowych z dziedziny historii sztuki i kultury materialnej, i wreszcie może pełnić funkcje naukowego przewodnika turystycznego.

Biuro Inwentaryzacji Zabytków powzięło śmiało myśl wykonania katalogu zabytków w planie sześciolletnim. Dotąd zebrano kompletny materiał do katalogu województwa krakowskiego, który ma ukazać się w druku w r. 1950. W r. 1951 ukazają się dalsze katalogi województw kieleckiego i łódzkiego, w r. 1952 warszawskiego i lubelskiego. Inwentarze będą wydawane wolniej, ale równoległe z katalogami: w r. 1950 inwentarz powiatu piotrkowskiego oraz opoczyńskiego, w latach przyszłych: jędrzejowskiego, białskiego, wadowickiego i myślenickiego.

Wykonanie planu zależy w głównej mierze od stworzenia kadry fachowych inwentaryzatorów oraz poparcia budżetowego. Jeśli nasuwające się tu trudności zostaną pokonane, to nauka polska, szczególnie wiedza o sztuce, historia kultury i historia — otrzymają wspaniały materiał dla budowy uogólnień opartych na solidnych podstawach i znajomości spuścizny artystycznej i kulturalnej ubiegłych wieków.

Zbiory Biura obejmują obecnie blisko 50.000 zdjęć fotograficznych zabytków sztuki całego państwa — rosną one stale dzięki pracom inwentaryzacyj-

nym w terenie oraz ciąglem zakupom zdjęć starszych, ilustrujących przedwojenny stan poszczególnych obiektów. Ponadto zbiory te posiadają kilka tysięcy zdjęć pomiarowych oraz tysiące odbitek fotograficznych. Są one dostępne dla wszystkich pracujących naukowo czy też w dziale popularyzacji nauki (Warszawa, Pl. Małachowskiego 3).

BIURO STUDIÓW NACZELNEJ DYREKCJI MUZEÓW I OCHRONY ZABYTKÓW — utworzone z początkiem 1950 r. stanowi pogotowie naukowe agendy ochrony zabytków i muzeologii, opracowując materiały historyczne dla architektów przygotowujących projekty rekonstrukcji lub konserwacji. Ponadto gromadzi materiały naukowe do badań podstawowych z historii kultury materialnej jako podstawy do planowania inwestycji konserwatorskich.

Prace te zmierzają do wydawnictw zdjęć pomiarowych, opisów i materiałów ikonograficznych uporządkowanych tematycznie, równoległe do prac nad inwentaryzacją topograficzną prowadzoną przez Biuro Inwentaryzacji Zabytków. Rozpoczęto dotychczas następujące przedsięwzięcia wydawnicze:

1. Architektura romańska w Polsce.
2. Plany i widoki zabytkowych miast polskich (t. 1, Warszawa, t. 2, miasta Polski środkowej na podstawie zdjęć z czasów Królestwa Kongresowego) — wydawnictwo wspólne z Instytutem Urbanistyki i Architektury.
3. Architektura przemysłowa XVIII—XIX w.

Biuro wespół z Instytutem Urbanistyki i Architektury organizuje na jesieni r. konferencję naukową poświęconą badaniom historii budowy miast w Polsce.

W zakresie zagadnień konserwatorskich gromadzi materiały wzorców detali architektonicznych na potrzeby odbudowy zabytków. Opracowuje wielkie zagadnienia konserwatorskie, jak odbudowa Starego Miasta Warszawskiego i odbudowa Gdańska.

Organem naukowym Biura w tym zakresie będzie **Kwartalnik Konserwatorski**.

W zakresie zagadnień muzealnych zamierzone są badania socjologiczne nad użytkowaniem muzeów i wystaw ruchomych. St. H.

PRACE INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH W ROKU 1950. — W roku bieżącym IBL powiększył Zakład Historii Literatury o dział literatury współczesnej kierowany przez T. Zabłudowskiego.

Zakład Historii Literatury przygotował i oddał do druku następujące pozycje:

1. Kultura okresu pozytywizmu, tom I Miasto, opracowała M. Janion, Książka i Wiedza, 1950. T. II Proletariat, opracowała M. Zmigrodzka (w druku). T. III Wieś, opracowała A. Kamińska, Książka i Wiedza, 1950. 2. Studia z zakresu pozytywizmu, t. I, II red. J. Kott (w druku). 3. Wierzbicka Karolina. Wybór źródeł do historii teatru warszawskiego w latach 1764—1833, t. I (w druku). 4. Przemski Leon, Edward Dembowski — Monografia (w recenzji). 5. Hrabec Stefan, „Flis“ S. Klonowica, opr. (w recenzji). 6. Gumplowiczowa Wanda, Zagadnienia społeczne w powieści polskiej w pierwszej połowie XIX w., w recenzji.

Zakład Historii Polskiego Języka Artystycznego kontynuuje pracę nad słownikiem polszczyzny XVI-wiecznej.

Zakład Bibliografii ukończył w roku bieżącym indeksowanie pozycji XVII-o i XVIII-o wiecznych zawartych w Estreicherze i układanie ich wg ośrodków drukarskich; rozpoczął konfrontację tak uzyskanego materiału ze spisem drukarzy podanym przez Estreichera. Rozpoczęto indeksowanie pozycji XVI-o wiecznych zawartych w Estreicherze i ich układanie wg ośrodków drukarskich. Materiałem dla konfrontacji jest niepublikowana dotąd kartoteka dr. Kazimierza Piękarskiego i dr. Gryczowej. Zakład układa pozycje XVII i XVIII w. zawarte w Estreicherze działowo. Pracę tę ukończy w bieżącym roku kalendarzowym. Kontynuuje też pracę nad retrospektywną i bieżącą bibliografią literacką, podającą m. in. pełną zawartość czasopism. W planie 6-cio letnim Zakład winien przygotować pełną bibliografię literatury i literaturoznawstwa.

Pracownia podręcznikowa kontynuuje pracę nad podręcznikiem szkolnym historii literatury polskiej.

IBL zorganizował trzy odczyty publiczne.

Instytut rozpoczął współredagowanie „Pamiętnika Literackiego“. Dotychczas ukazał się pierwszy zeszyt pisma.

Wśród nowych imprez wydawniczych prowadzonych przez IBL jest zlecona przez Komitet Ministrów do Spraw Kultury praca nad reedycją bibliografii Korbutta. Reedycja zamierzona na rok 1951 wprowadzi pewne poprawki i uzupełnienia oraz wprowadził słownikowy układ materiału. Redaktorem odpowiedzialnym jest prof. K. Budzyk.

Biblioteka IBL złożona z księgozbioru własnego i księgozbioru Fundacji im. J. J. Michalskich poczyniła w tym roku poważne zakupy antykwaryczne m. in. dzieł rzadkich. Biblioteka poza opracowywaniem księgozbioru dostarcza pracownikom zestawień bibliograficznych. Księgozbiór IBL-u jest dostępny do wykorzystywania na miejscu także dla nieczłonków IBL. Biblioteka w tej chwili organizuje przeniesienie księgozbioru Fundacji do lokalu IBL.

Instytut Badań Literackich zorganizował w roku bieżącym w ramach przygotowań do Kongresu Nauki Zjazd Polonistów. Zjazd odbył się w dniach 8—12 maja. Obrady Zjazdu toczyły się w 4 sesjach historii literatury, teorii literatury, dydaktyki i sekcji organizacji nauki. Zjazd miał charakter sprawozdawczy i postulatywny i był ważnym etapem w walce o marksistowskie literaturoznawstwo.

Instytut Badań Literackich poniósł w ostatnim czasie ciężką stratę personalną. Dnia 4 czerwca br. zmarł twórca i dyrektor Fundacji prof. Jan Michalski, zasłużony znawca, miłośnik i zbieracz książek.

z IBL

INSTYTUT URBANISTYKI I ARCHITEKTURY. — Instytut Urbanistyki i architektury pod kierownictwem dra Wacława Ostrowskiego rozpoczął swą działalność przed kilkoma miesiącami. Głównym zadaniem tej placówki utworzonej przy Ministerstwie Budownictwa jest wprowadzenie i organizowanie prac naukowo-badawczych w zakresie architektury oraz budowy osiedli miejskich i wiejskich. Badania z zakresu historii rozwoju miast nie są wprawdzie zasadniczym działem, jednak do zadań IUA należy także stworzenie podstaw naukowych do socjalistycznej przebudowy i rozbudowy miast naszych w duchu polskiej tradycji narodowej. Dla zorganizowania tego rodzaju prac badawczych i ustalenia na ich podstawie wytycznych do planowania miast został utworzony w Instytucie Dział Historii Budowy Miast. Podstawowym zadaniem tego działu jest właściwe pod względem marksistowskiej metodologii postawienie szczegółowej problematyki oraz wypracowanie metodyki badań w zakresie historii budowy miast.

W zakresie historii budowy miast polskich Instytut zamierza zainicjować ustalenie programu badań historyczno-urbanistycznych, jakie powinny być w Polsce przeprowadzone w ciągu najbliższych kilku lat. W tym celu projektuje się zwołanie na jesieni br., wspólnie z Naczelną Dyрекcją Muzeów i Ochrony Zabytków narady historyków i urbanistów. Instytut spodziewa się, że wynikiem tej narady będzie nie tylko ustalenie programu badań, lecz również podjęcie przez poszczególne ośrodki naukowe studiów nad konkretnymi zagadnieniami w ramach ogólnego planu pracy, która w samym swym założeniu musi być pracą zbiorową. Biorąc pod uwagę małą liczbę uczonych polskich pracujących na polu historii budowy miast, Instytut liczy, że kierownicy zakładów uniwersyteckich zachęcą do pracy w tym kierunku młode pokolenie historyków, m. inn. w drodze zlecenia magistrantom i doktorantom odpowiednich tematów prac.

Prace własne idą w kierunku stworzenia naukowego warsztatu pracy dla badań, jakie mają być podjęte na zamówienie Instytutu.

Szczególny nacisk położono na inwentaryzację źródeł kartograficznych. Dokonano objazdu niemal wszystkich archiwów, muzeów i większych bibliotek celem wstępnego zorientowania się co do stanu ilościowego i jakościowego zbiorów map i planów. Opracowano przy pomocy Warszawskiej Komisji Atlasu Historycznego instrukcję o sposobie rejestrowania źródeł kartograficznych. Zlecono kwerendy materiałów kartograficznych w zbiorach Archiwum Głównego A. D. oraz archiwów państwowych w Poznaniu i Lublinie. Przystąpiono do stworzenia w Instytucie zbioru fotografii i kopii planów. W związku z tym

obok inwentaryzacji archiwalnych materiałów kartograficznych przygotowuje się akcję rejestracji rozproszonych historycznych planów miast.

Instytut zamierza również przystąpić do rejestracji źródeł pisanych (archiwalnych) i ikonograficznych.

Równolegle Instytut pracuje wspólnie z Biurem Studiów Naczelnej Dyrekcji Muzeów nad zagadnieniem zmian w rozmieszczeniu miast polskich; w roku bieżącym opracowuje się okres od XVI do XX w.

Podjęto również prace źródłowe nad chronologią regulacji miast polskich w XIX w. W zakresie badań historycznych nad budową miast obcych Instytut podjął opracowanie zagadnień urbanistycznych świata starożytnego. Między innymi zamierzone jest wydanie antologii tekstów klasycznych, mówiących o urbanistyce starożytnej. Publikacja ta będzie wynikiem zespołowej pracy historyków, filologów, archeologów klasycznych i urbanistów.

Plan wydawniczy Instytutu w zakresie historii budowy miast polskich przewiduje publikowanie seriami historycznych planów i widoków miast polskich. Jako pierwszy ma się ukazać album planów i widoków Warszawy w opracowaniu doc. dr St. Herbsta.

W. T.

INSTYTUT BADAŃ WARSZAWY UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO. — Instytut Badań Warszawy powstał w r. 1946 jako zakład międzywydziałowy Uniwersytetu Warszawskiego. Celem Instytutu, określonym w jego statucie, jest „a) badanie Warszawy ze specjalnym uwzględnieniem jej funkcji stołecznych w ujęciu historycznym i socjologicznym od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej na tle warunków przyrodzonych; b) ustalenie wytycznych na podstawie przeprowadzonych badań dla celów planowania gospodarczego, społecznego i kulturalnego“.

Do chwili obecnej prace Instytutu koncentrowały się głównie w dwu sekcjach: historycznej i socjologicznej.

S e k c j a h i s t o r y c z n a :

I. Od pierwszego roku swego istnienia sekcja historyczna podjęła pracę zbierania materiałów do wielkiej bibliografii Warszawy. Zamierzone wydawnictwo objąć ma wszystkie druki, a więc książki, broszury, artykuły dotyczące Warszawy. Zarówno zakres tematów, jak i teren objęty bibliografią został przedyskutowany i ustalony na zebraniach sekcji bibliograficznej Instytutu po wysłuchaniu głosu historyków geografów, demografów i przedstawicieli B.O.S.-u. Zasięg terytorialny obejmuje granice regionu naturalnego Warszawy i z małymi odchyleniami pokrywa się z granicami dawnego powiatu warszawskiego. Limit chronologiczny w temacie został ustalony na r. 1939. W oparciu o powyższe wytyczne rozpisane zostały na kartkach następujące pozycje:

1. Estreicher. 2. Finkiel. 3. Urzędowy wykaz druków za lata 1928—1933, 2 katalogi Antykwariatu Warszawskiego: nr 1. Varsaviana, nr 2. Krajoznawstwo. 4. Kwartalnik Historyczny za lata 1887—1939. 5. Wystawa Książki Pięknej o Warszawie. 6. Kronika Warszawy. 7. Kurier Warszawski 1877—1939. 8. Słownik Geograficzny. 9. Książka. Przegląd czasopism za lata 1901—1913. 10. Paprocki T. Wiadomości bibliograficzne 1882—1886. 11. Bibliografia czasopism wileńskich J. Szeligi 1805—1860. 12. Bibliografia bibliografii, bibliofilstwa i bibliotekarstwa za lata 1914—1920. 13. Bibliografia bibliografii, bibliofilstwa i bibliotekarstwa za lata 1928, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935 i 1936. (W zestawieniu M. Wiśłockiego; M. Mazankówny). 14. Biblioteka Warszawska, 1876—1914. 15. Przegląd Techniczny, 1876—1898.

Zebrano około 30.000 kartek bibliograficznych. Równolegle prowadzone są prace nad segregacją uzyskanego materiału (układ alfabetyczny, sprawdzanie wątpliwych pozycji na podstawie autopsji itp.).

II. Niezależnie od prac nad dużą bibliografią przygotowuje się do druku małą bibliografię, rozumowaną z limitem chronologicznym w temacie 1944 r. Wydawnictwo to pomyślane zostało jako instruktywny przegląd historiografii miasta zaopatrzonej w wyczerpujące informacje, który, służąc przede wszystkim potrzebom publicystów, dziennikarzy i miłośników Warszawy, zaspokoić przynajmniej częściowo potrzeby chwili bieżącej. Publikacja ma zawierać około 700 pozycji varsavianów zebranych na podstawie selekcji. Do chwili obecnej wybrano i zrecenzowano około 500 pozycji.

III. Od r. 1948 prowadzone są prace nad przygotowaniem wydawnictwa najstarszych ksiąg miejskich Starej i Nowej Warszawy. W toku są prace przygotowawcze do wydania najstarszej księgi wójtowsko-ławniczej Nowej Warszawy, rozpoczynającej się w drugim dziesiątku lat XV wieku (1416—1485) oraz księgi radzieckiej Starej Warszawy (1474—1517).

Do chwili obecnej zostały wykonane następujące prace: 1. przepisanie i skolacjonowanie akt radzieckich Starej Warszawy (księga nr 1, kart 288) oraz rozpoznanej w r. 1949 jako radziecka z lat 1447—1478 części księgi nr 526 kart 45. 2. przepisanie i skolacjonowanie akt ławniczych Nowej Warszawy (kart 140, za lata 1416—1485) w księdze przechowywanej w Bibliotece Czartoryskich. Poza tym z prac wchodzących w zakres przygotowanego wydawnictwa:

1. zrekonstruowano pierwotny układ księgi Nowej Warszawy (po rozwiązaniu wszystkich dat) i dano numerację zapiskom, których jest 1060.

2. wypisano kartki do skorowidza osób i miejscowości dla księgi Nowej Warszawy.

Do zakończenia prac przygotowawczych do wydawnictwa pozostaje ostateczna redakcja skorowidza księgi Nowej Warszawy, sporządzenie indeksów osób, miejscowości i rzeczowego księgi Starej Warszawy.

IV. W r. 1949 została zapoczątkowana biblioteka Instytutu Badań Warszawy, która w chwili obecnej liczy 410 tomów. Zasadniczo kompletowane miały być wydawnictwa powojenne, ale wobec braków na rynku, zakupiono pewną ilość warszawianów przedwojennych.

V. W ramach wykładów powszechnych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Badań Warszawy zorganizował dwa cykle wykładów o Warszawie. Pierwszy w okresie 1 II—23, drugi III. 1948 r. obejmował 8 prelekcji na następujące tematy:

1. Początek osadnictwa na terenie Warszawy.
2. Warszawa średniowieczna.
3. Stolica mocarstwa.
4. Kontrasty XVIII w. (Warszawa w dobie saskiej i stanisławowskiej).
5. Warszawa Królestwa Kongresowego.
6. Na drodze ku wielkomiejskości.
7. Warszawa między dwiema wojnami światowymi.
8. Plany odbudowy Warszawy.

Drugi cykl wykładów urządzony był w okresie 27 III — 4 IV 1949 r. na tematy:

1. Warszawa XVI—XVIII w. (teren, ulice).
2. Organizacja miast warszawskich.
3. Ludność Warszawy (XVI—XVIII w.).
4. Architektura miasta (XVI—XVIII w.).
5. Przyszłość warszawskich teatrów.
6. Zabawy warszawskie w XVII i XVIII w.

VI. Instytut Badań Warszawy stara się udostępnić zebrane materiały bibliograficzne osobom zainteresowanym i udziela informacji oraz ułatwia poszukiwania bibliograficzne, pracownikom naukowym, studentom, dziennikarzom itp.

S e k c j a   s o c j o l o g i c z n a :

Sekcja socjologiczna Instytutu Badań Warszawy zajęła się przede wszystkim zagadnieniami związanymi z procesem reorganizowania się warszawskiej grupy miejskiej. Tak więc zespół studentów socjologii Uniwersytetu Warszawskiego w ramach prac prowadzonego przez Instytut Badań Warszawy konwersatorium zebrał w roku akad. 1946—47 materiały odnoszące się do powstawania w czasie i przestrzeni wszelkich instytucji i form życia zbiorowego miasta od chwili jego oswożenia.

W lipcu 1947 r. ta sama grupa studentów przeprowadziła badania nad ludnością pochodzącą z Warszawy osiadłą w Olsztynie. Na podstawie zebranych materiałów opracowano metodą statystyczną strukturę społeczno-demograficzną tej części ludności na tle pozostałych grup regionalnych.

W r. 1947 Instytut Badań Warszawy ogłosił konkurs na „Pamiętnik Warszawiaka”. Otrzymano 134 prace o łącznej ilości ok. 10.000 stron pisma maszynowego i rękopisów. Prace te zawierają bogaty materiał dokumentacyjny

w odniesieniu do życia Warszawy i jej mieszkańców od chwili wybuchu wojny 1939 r. do 1947 r. Nagrodzone prace w ilości 7 przeznaczono do wydania drukiem w całości. Wszystkie pozostałe pamiętniki opracowywane są w ujęciu problemowym. W chwili obecnej opracowanie jest na ukończeniu.

— Dla celów planowania urbanistycznego Warszawy opracowano na zlecenie B.O.S. w r. 1946 i 1947 zagadnienie pt. „Problemy stołeczności“ — cz. I „Stolica i kraj“ i cz. II „Struktura zawodowa Warszawy na tle struktury zawodowej niektórych stolic europejskich“.

W przyszłym roku akademickim Instytut Badań Warszawy zamierza przeprowadzić badania nad młodzieżą warszawską.

J. L.

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII W WARSZAWIE. — Dnia 25. IV. 1950 odbyło się doroczne Walne Zgromadzenie Towarzystwa, na którym w imieniu ustępującego Zarządu wiceprezes urzędujący prof. dr T. Manteuffel złożył sprawozdanie za okres 26. IV. 49 — 25. IV. 50. Walne Zgromadzenie powołało do życia nowy Zarząd w składzie Stanisław Kętrzyński (prezes), Tadeusz Manteuffel (viceprezes, Andrzej Wyczański (sekretarz generalny), Jadwiga Janowska (skarbnik), Aleksy Bachulski, Rafał Gerber, Marian Małowist, Irena Pietrzak-Pawłowska, Władysław Tomkiewicz (członkowie), Janusz Woliński (redaktor wydawnictw) i Janina Leskiewiczowa, Wanda Moszczeńska, Adam Wolff (zastępcy członków) oraz Komisję Rewizyjną w składzie Antoni Rybarski, Juliusz Dunin, Józef Stojanowski.

Działalność Towarzystwa rozwijała się w okresie sprawozdawczym w czterech kierunkach:

1) Co miesiąc odbywały się zebrania naukowe dla członków i zaproszonych gości. W okresie sprawozdawczym wygłoszono na nich następujące referaty: 15 VI 49 R. Gerber, „Cele i zadania archiwów w świetle uchwał zjazdu dyrektorów“, 25 X 49 C. Bobińska: „Poglądy społeczne i polityczne Staszica i Radiszczewa — paralela historyczna“, 29 XI 49. J. Michalski: „Sprawa miejska przed sejmem 4-o letnim“, 31 I 50 K. Dunin-Wąsowicz: „Z dziejów ruchu ludowego w Galicji w latach 1907—1914“, 28 II 50 A. Wyczański: „Polityka francuska w Europie środkowej w początkach XVI w.“, 28 III 50 H. Pohoska: „Początki nauczania historii w Polsce (XVIII w.)“, 25 IV 50 B. Leśnodorski: „Hugo Kołłątaj — próba charakterystyki“, 30 V 50. J. Leskiewiczowa: „Fragmety z dziejów inteligencji miejskiej Królestwa Polskiego“.

2) W dziedzinie dydaktyki prowadziła akcję Sekcja Dydaktyczna T.M.H. ściśle współpracując z Komisją Dydaktyczną P.T.H. oraz Ośrodkiem Dydaktyczno-Naukowym Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

3) Pracownia kopistów pracowała nadal w lokalu Instytutu Historycznego U. W. przepisując Sigillaty.

4) Działalność wydawnicza w okresie sprawozdawczym objęła Przegląd Historyczny t. 39 z. 2 (str. 424) oraz książkę K. Wierzbickiej, Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta, Biblioteka Historyczna im. T. Korzona Nr 28 (str. 137).

26 VI 1950 zmarł długoletni Prezes Towarzystwa prof. dr Stanisław Kętrzyński.

A. W.

INSTYTUT HISTORYCZNY UNIwersytetu warszawskiego. —

1. W związku z rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty o tworzeniu Instytutów i Zespołów Katedr nastąpiła reorganizacja Instytutu Historycznego U. W. Wchodząca w jego skład Katedra Papirologii przeszła do tworzącego się międzywydziałowego Instytutu Papirologii, natomiast do Instytutu Historycznego przyłączyły się istniejące dotąd odrębnie seminarium Historii Gospodarczo-Społecznej i Geografii Historycznej. Katedrę Historii Nowożytnej Polski objął w czerwcu br. prof. z. dr Henryk Jabłoński.

2. Zebrania naukowe Instytutu. — W bieżącym roku akademickim odbyło się 5 zebrań naukowych Instytutu poświęconych referatom z bieżących prac naukowych. Wygłoszone zostały następujące referaty: mgr R. Kiersnowski — „Wały Chrobrego na Śląsku“ (grudzień), prof. T. Manteuffel — „Cystersi w Polsce XII w“ (styczeń), prof. A. Gieysztor — „Początki zamku i miasta warszawskiego“ (marzec), prof. Wł. Tomkiewicz — „Polityka wscho-

- dnia Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII w. jako wyraz inspiracji kół międzynarodowych" (kwiecień), doc. St. Herbst — „Polska kultura mieszczańska XVI i XVII w.“ (maj). Ponadto w grudniu 1949 r. odbyło się zebranie dyskusyjne poświęcone pracy pedagogicznej na proseminariach.
3. Pracownia Fotograficzna Instytutu została w tym roku powiększona przez zainstalowanie aparatu do mikrofilmów i powiększalnika. Pracownia Fotograficzna pracuje na potrzeby własne pedagogiczne i naukowe — a więc zaopatruje studentów w fotokopie tekstów do ćwiczeń, wykonywuje fotokopie i mikrofilmy źródeł i monografii potrzebnych do pracy naukowej personelu naukowego Instytutu itd. Poza tym wykonywuje również zamówienia innych zakładów i instytucji naukowych. Instytut posiada również aparaty do czytania mikrofilmów.
  4. Tegoroczny objazd terenowy organizowany przez Instytut Historyczny pod kierownictwem prof. dra T. Manteuffla i prof. dra A. Gieysztorą w dn. 18—25 czerwca objął tereny Kielecczyzny. W objeździe wzięło udział 17 studentów głównie I-go i II-go roku studiów. Uczestnicy zwiedzili Inowódz, Żarnów, Maleniec, Chęciny, Jędrzejów, Kije, Pińczów, Wiślicę, Klimontów, Ujazd, Opatów, Św. Krzyż, Sandomierz, Koprzywnicę, Kurozwęki, Szydłów, Kielce, Bodzentyn, Św. Katarzynę, Tarczek, Wąchock, Ostrowiec, Ćmielów, Zawichost, Opołe, Kazimierz i Puławy.
  5. W przygotowaniu znajduje się zeszyt 5 Wykazu Nabytków Bibl. Inst. Hist., obejmujący około 300 pozycji.

I. B.-M.

OŚRODEK HISTORYCZNY ŁÓDZKI. — (wrzesień 1949 — maj 1950).

1. Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Łodzi liczy obecnie 71 członków, z tego 14 z Piotrkowa. Historycy zamieszkali w innych miasteczkach województwa łódzkiego nie należą do PTH.

Praca Oddziału polega przede wszystkim na akcji odczytowej. W okresie sprawozdawczym odbyło się łącznie 12 posiedzeń naukowych, na których ogłoszono odczyty:

A. Posiedzenia ogólne:

1. Prof. Józef Dutkiewicz: Przykłady argumentów historycznych,
2. Prof. Włodzimierz Dzwonkowski: Ideologie Słowackiego,
3. Prof. Natalia Gąsiorowska: Problem genezy kapitalizmu w radzieckiej literaturze historycznej,
4. Prof. Marian Serejski: O właściwy stosunek do antyku,
5. Prof. Stanisław Sreniowski: O „Historii ustroju Polski“ Stanisława Kutrzeby. Z okazji 8-go wydania „Korony“,
6. Prof. Stanisław Zajaczkowski: Problem Łęczycan i Sieradzan.

B. Posiedzenia Sekcji Historii Społecznej i Gospodarczej.

1. Eugeniusz Ajnenkiel: Łódź w r. 1885.
2. Dr Stefan Krakowski: Problem powstania narodowego państwa ruskiego (moskiewskiego) w nauce radzieckiej,
3. Dr Gryzelda Missalowa: Doktryna gospodarczo-społeczna szkoły saintsimonistycznej,
4. Henryk Katz: Dwie prace Lenina o materializmie historycznym.
5. Ludwik Waszkiewicz: Lata głodu bawełnianego w Łodzi 1861—65,
6. Prof. Natalia Gąsiorowska: Zagadnienie genezy kapitalizmu w Polsce.

Oddział Łódzki PTH współpracuje z Ośrodkiem dydaktyczno-naukowym historii prowadzącym akcję dokształcania nauczycieli. Zapoczątkowano pracę nad zorganizowaniem badań dziejów Związków Zawodowych w Polsce. Utworzono łącznie z II Wydziałem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Instytutem Historycznym i Oddziałem Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego Ośrodek badań nad początkami Państwa Polskiego.

2. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Wydział II, odbyło 6 posiedzeń naukowych z następującymi referatami:

1. Doc. dr J. Willaume: Polityka Prus wobec Księstwa Warszawskiego,
2. Dr Stefan Krakowski: Problematyka miejska w historiografii polskiej,
3. Prof. Stanisław Zajączkowski: Studia nad terytorialnym formowaniem ziemi łączyckiej i sieradzkiej,
4. Dr Gryzelda Missalowa: Walka o program agrarny Towarzystwa Demokratycznego Polskiego,
5. Prof. Bolesław Wilanowski: Prawo spadkowe w osobowym prawie małżeńskim w Asyrii,
6. Zebranie dyskusyjne w sprawie omówienia działalności naukowej Wydziału II w związku z Kongresem Nauki.

Komisja Atlasu Historycznego Polski przy Wydziale II prowadzi dalsze prace nad nową mapą województw łączyckiego i sieradzkiego w dobie Sejmu Wielkiego.

Wydział II Łódzkiego Tow. Nauk. opublikował pracę B. Baranowskiego: Znamość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku (Łódź 1950, str. 256). W druku znajduje się praca J. Dutkiewicza: Francja a Polska w 1831 r.

3. Koło historyków marksistów po ukonstytuowaniu się w marcu odbyło 1 posiedzenie ogólne (z obecnością zaproszonych gości) na którym Henryk Katz wygłosił krytykę podręcznika ekonomii prof. Nools, rozpowszechnionego na uniwersytetach angielskich. Prócz tego Koło prowadzi pracę samokształceniową. Członkowie odbyli zebranie, w czasie którego omawiano tezę Manifestu Komunistycznego, że historia jest historią walk klasowych na przykładzie książki K. Marksa: 18 brumaire'a Ludwika Napoleona.

4. Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi zorganizowała cykl odczytów popularnych pt. Dzieje ruchów społecznych. Wygłoszono w ramach tego cyklu następujące prelekcje:

1. Stanisław Sreniowski: Antagonizmy społeczne w historii,
2. Bogumił Zwolski: Powstanie chłopskie na zachodzie Europy w epoce feudalizmu,
3. Bogdan Baranowski: Powstania chłopskie w dawnej Polsce,
4. Józef Dutkiewicz: Rewolucja francuska,
5. Henryk Katz: Ruchy społeczne w Anglii w 1-szej połowie XIX w.,
6. Roman Szewczyk: Paryska rewolucja czerwcową 1848 r.,
7. Roman Kaczmarek: Ruch robotniczy w Polsce w XIX w.,
8. Mateusz Siuchniński: Ruchy społeczne w Rosji przed Rewolucją Październikową,
9. Paweł Korzec: Rok 1905 w Polsce,
10. Mateusz Siuchniński: Ruch robotniczy w Polsce w XX w.,
11. Dyzma Gałaj: Strajki chłopskie w Polsce w XX w.,
12. Stefan Jaśkiewicz: Ruch robotniczy w okresie III Międzynarodówki.

Wykłady były licznie uczęszczane.

Bazą naukową historyków łódzkich są biblioteki: Uniwersytecka powiększająca wydatnie swój księgozbiór, Biblioteka Miejska, która w pięknym, nowoczesnym gmachu znalazła wreszcie odpowiednie pomieszczenie dla książek i masy czytelników, oraz Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Archiwa łódzkie: Miejskie, które po zebraniu zbiorów rozproszonych przez okupanta przystąpiło do szybkiej inwentaryzacji i udostępnienia ich badaczom naukowym. Najcenniejszy zasób tego Archiwum stanowią części archiwów fabrycznych, akta instytucji kredytowych, jak: Banku Handlowego (z czasów ok. r. 1872, Towarzystwa Kredytowego m. Łodzi, Giełdy Pieniężnej, Cechów Rzemieślniczych i różnych stowarzyszeń. Archiwum zorganizowało interesującą wystawę pt. Polski ruch robotniczy, gdzie pokazano rzadkie dziś już i cenne czasopisma z okresu walki proletariatu od jej początków aż po dzień dzisiejszy; zebrano dokumenty policyjne, protokoły zebrań miejskich i stowarzyszeń, szereg fotografii itp. Wystawa otwarta 1 maja cieszy się liczną frekwencją i budzi duże zainteresowanie.

W Łodzi organizuje się obecnie Archiwum Państwowe przeniesione tutaj z Piotrkowa. Znajduje się ono w stadium porządkowania, zbiory nie są jeszcze na razie udostępnione.

K. Sier.

OŚRODEK HISTORYCZNY TORUŃSKI 1949, 1950. Historyczny ruch naukowy w Toruniu ogniskował się w ramach działalności Toruńskiego Towarzystwa Naukowego, oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, oraz Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich. W końcu kwietnia 1950 r. zorganizowano miejscowe koło Marksistowskiego Zrzeszenia Historyków.

Oddział P.T.H. odbył posiedzenia naukowe z następującymi referatami:

1. 14 II 1949 — Jadwiga Lechicka — Spory polsko-gdańskie w drugiej połowie XVIII wieku.
2. 1 IV 1949 r. — St. Hoszowski — Z dziejów handlu zbożowego Torunia w latach 1760—1860.
3. 17 V 1949 r. — Helena Piskorska — Zasoby archiwalne miasta Torunia (z pokazami).
4. 17 VI 1949 — Karol Górski — Zjazdy parczewski i piotrkowski z roku 1453.
5. 30 VI 1949 — Marian Gumowski — O nowe ujęcie heraldyki.
6. 22 XI 1949 — Jadwiga Lechicka — Z zagadnień dydaktyki historii w szkołach wyższych.
7. 13 XII 1949 — Marian Gumowski — Nieścisłości Długosza w sprawie Pomorza.
8. 17 I 1950 — Wojciech Hejnosz — Instrukcja wydawnicza do źródeł historii nowożytnej.
9. 17 I 1950 — Karol Górski — Z zagadnień najdawniejszych dziejów Pomorza gdańskiego.
10. 14 III 1950 — Mateusz Puciata — Miscellanea po-rapperswilskie z teki Wacława Przybylskiego.
11. 18 IV 1950 — Bronisław Włodarski — Między Polską, Litwą a Zakonem Krzyżackim (Sylwetka Wacława ks. plockiego).
12. 16 V 1950 — Tadeusz Cieślak — Rewolty szczecińskie 1428 i 1524 r. oraz ich konsekwencje prawne.

Oddział urządził także 2 zebrania publiczne z następującymi odczytami:

1. 31 V 1949 — Władysław Melanowski — Ważniejsze karty z dziejów okulistyki w Polsce (przyczynek do hist. kultury polskiej).
2. 29 XI 1949 — Karol Górski — Biografia Wł. Semkowicza i jego pozycja w literaturze historycznej.
Zygmunt Wdowiszewski — Wł. Semkowicz jako paleograf, dyplomatyk i wydawca źródeł historycznych.
Stanisław Hoszowski — Działalność naukowa prof. Rutkowskiego.
Wojciech Hejnosz — Jan Rutkowski jako badacz stosunków społeczno-ustrojowych.

W ramach Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich wygłoszono następujące odczyty na tematy historyczne:

1. Dr Puciata - Pawłowska — Sztuka renesansu w Polsce.
2. Dr Stanisław Lisowski — Historia książki.
3. Dr Mateusz Puciata — Polityczna działalność Mickiewicza w roku 1848/49.
4. Dr Jaromir Bielicz — Słowiańszczyzna wczoraj i dziś.
5. Prof. dr Karol Górski — Polski Elbląg.
6. Prof. dr. Wojciech Hejnosz — Początki państwowości Polski.
7. Dr Lechicka Jadwiga — Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego.
8. Dr Mateusz Puciata — Zagadnienie walki o pokój w perspektywie historycznej.
9. Prof. dr Stanisław Hoszowski — Rewolucja przemysłowa na przełomie XVIII i XIX wieku.

Na posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego Oddział w Toruniu wygłoszono następujące referaty:

1. Włodzimierz Hołubowicz — Zagadnienie pochodzenia Słowian w świetle badań prehistorii radzieckiej.
2. R. Jakimowicz — Kruszwica pierwotna w świetle tradycji i zachowanych relikwów.
3. Helena Hołubowicz — Z badań na Słęży.
4. M. Gumowski — Odważniki biskupińskie i najstarszy system wag.

W ubiegłym i bieżącym roku na posiedzeniach Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Towarzystwa Naukowego przedstawiono następujące prace naukowe:

1. 18 I 1949 Prof. dr K. Górski — Formularz polski z przełomu XIV i XV wieku.
2. 1 III 1949 — Dr M. Janowski — Arcybiskup Pełka — działalność polityczno-kościelna.
3. 14 VI 1949 — Prof. dr R. Jakimowicz — Kasztelania kołobrzaska w świetle badań topograficznych i archeologicznych.
4. 28 VI 1949 Dr Wł. Hołubowicz — Garncarstwo reliktowe zach. terenów Białorusi i niektórych sąsiednich.
5. 6 XII 1949 Dr St. Matysik — Prawo nadbrzeżne w średniowieczu. Dr H. Przesławska — Młodzież kaszubska w czasie okupacji.
Prof. dr W. Hejnosz — O zaginionych województwach pruskich: królewieckim, elbląskim i nyderlandzkim.
6. 17 III 1950 Dr W. Głowacki — Pierwszy polski słownik farmaceutyczny i jego autor Paweł Guldeniusz.
Anna Szemiothowa — Numizmatyka rzymska.
7. 22 V 1950 Prof. dr Ryszard Mienicki — Generał Karol Stahl i jego pamiętnik (od r. 1816—1868).
St. H.

SPIS PRAC MAGISTERSKICH WYKONANYCH W SEMINARIUM HISTORYCZNYM U. P. W LATACH 1948/9, 1949/50¹ pod kierunkiem prof. Tymienieckiego:

Rogalińska Anna, Poglądy Długosza na metodę dziejopisarską, marzec 1949.

Kürbisówna Brygida, Kultura umysłowa Śląska w XII w. na tle stonsków z Lotarynią, marzec 1949.

Cieślińska Helena, Świątopełk a Zakon niemiecki, czerwiec 1949.

Nawka Antoni, Łużyce w polityce Askańczyków, Luksemburgów i Wittelbachów, czerwiec 1949.

Tarnawska Anna, Stosunki polityczno-prawne Gdańska w dawnej Polsce w oświetleniu Lengnicha, październik 1949.

Korzeniowska Anna, Rola polityczna arcybiskupa Pełki, luty 1950

Pod kierunkiem prof. Lowmiańskiego:

Popiołówna Aleksandra, Zapatrywania Długosza na uprawnienia polityczno-terytorialne Polski, marzec 1949.

Pod kierunkiem prof. Skałkowskiego:

Granulewicz Hieronim, Jan Koźmian, październik 1948.

Waliszewski Stanisław, Wielki Książę Konstanty, grudzień 1948.

Pod kierunkiem prof. Pajewskiego:

Glińska Alina, Generał Józef Orłowski, marzec 1949.

Śniegocka Urszula, Władysław Kosiński, marzec 1949.

Gomolec Ludwik, Ziemia szwedzka przed stu laty, czerwiec 1949.

Wingerowa Irena, Davout a Księstwo Warszawskie w latach 1807—1809, czerwiec 1949.

Król Stefan, Kościół katolicki w Księstwie Warszawskim, czerwiec 1949.

Wereszczakówna Liliana, Generał Karol Kniaziewicz, czerwiec 1949.

Pawełczakówna Mieczysława, Dezydery Chłapowski jako działacz społeczny, czerwiec 1949.

Perzynianka Janina, Michał Jerzy Poniatowski, Prymas Polski, jako biskup płocki i prezes Komisji Edukacji Narodowej, czerwiec 1949.

Kubiakówna Danuta, Generał Willisen a sprawa polska w r. 1848, czerwiec 1949.

Wójcicki Antoni, Tymczasowa Rada Stanu, luty 1950.

Wilczakówna Maria, Barbara Zapolya pierwsza żona Zyg. Starego, luty 1950.

¹ Red. kontynuuje ogłaszanie wykazu tematów prac magisterskich i doktorskich, zapoczątkowane w t. XXXIX zesz. 1.

Fryczowa Irena, Izabella Czartoryska, październik 1949.
 Popielówna Irena, Generał Madaliński, październik 1949.
 Wolska Olimpia, Stosunki polsko-francuskie za Zygmunta Starego, czerwiec, 1949.
 G. L.

ZE ZWIĄZKU RADZIECKIEGO

OBCHÓD 70-LECIA URODZIN J. STALINA W AKADEMII NAUK ZSRR, JEJ WYDZIAŁACH I INSTYTUTACH. W związku z siedemdziesięcioleciem urodzin Józefa Stalina odbyła się pod przewodnictwem Prezydenta Akademii akad. S. I. Wawilowa plenarna sesja AN ZSRR w dniach 22—24 grudnia 1949 r.

Wzięli w niej udział oprócz akademików i członków-korespondentów AN ZSRR wszyscy pracownicy naukowcy oraz przedstawiciele Akademii Nauk wszystkich innych republik związkowych, a także przedstawiciele władz państwowych, partii, armii i społeczeństwa.

Otwarcia sesji dokonał Prezydent AN ZSRR akad. Wawilow, który wygłosił zasadniczy referat „J. Stalin a nauka radziecka“. Tego samego dnia (22. XII. 49 r.) akad. N. I. Mucheliszwili miał wykład „J. W. Stalin a rozwój nauki w republikach związkowych“, akad. A. J. Wyszyński — „Nauka o państwie J. W. Stalina“.

W następnym dniu akadem. B. D. Grekow wygłosił odczyt „J. W. Stalin a nauka historyczna“, czł. kor. AN ZSRR P. N. Pospiełow — „Wkład J. W. Stalina w teorię marksizmu-leninizmu“, akad. M. B. Mitin — „Rozwinięcie marksistowskiej dialektycznej metody w pracach J. W. Stalina“, czł. kor. AN ZSRR L. A. Leontiejew — „J. W. Stalin — twórca politycznej ekonomii socjalizmu“, A. W. Topczyjewa — „Towarzysz Stalin o jedności nauki i praktyki“. Dalsze wykłady sesji poświęcone były roli Stalina w rozwoju nauk przyrodniczych i technicznych.

Na zakończenie sesji (posiedzenie wieczorne 24 XII 49 r.) czł. kor. P. F. Judin wygłosił referat „Nauka J. W. Stalina o budowie komunizmu“, a akad. E. W. Tarle — „J. W. Stalin w walce o pokój“ (streszczenie wykładów w „Vestniku Akademii Nauk SSSR“, 1950 1 s. 19—69).

W dniach 26—27 grudnia 1949 r. odbyły się sesje naukowe Wydziałów AN ZSRR w związku z obchodem rocznicy. Na sesji Wydziału Historii i Filozofii (pod przewodnictwem akademika-sekretarza Wydziału B. D. Grekowa) wygłoszono następujące referaty „J. W. Stalin — koryfeusz nauki marksistowsko-leninowskiej“ (akad. M. B. Mitin), „Rozwinięcie przez Stalina nauki marksizmu-leninizmu o problemie narodowościowym“ (prof. M. D. Kammari), „Stalin a walka o pokój“ (akad. E. W. Tarle), „Walka J. W. Stalina o partyjność marksistowsko-leninowskiej filozofii“ (prof. G. F. Aleksandrow), „Osiągnięcia archeologii sowieckiej stalinowskiej epki“ (prof. S. P. Tołstow). Streszczenia w „Vestniku Akademii Nauk SSSR, 1950, 1, s. 111—119).

Po zakończeniu sesji Wydziałów AN ZSRR odbyły się w ramach uroczystości specjalne sesje Rad Naukowych poszczególnych Instytutów AN ZSRR.

Na posiedzeniu Rady Naukowej IIMK im. Marra S. W. Kisielew wygłosił wykład na temat: „Prace historyczne J. W. Stalina i ich znaczenie dla historii społeczeństw przedkapitalistycznych“, a P. N. Tretjakow — na temat „Znaczenie prac J. W. Stalina dla zagadnienia etnogenezy narodów Zw. Radzieckiego“.

Jedno- lub dwudniowe sesje naukowe odbyły się również w innych Instytutach Wydziału Historii i Filozofii, jak w Instytucie Filozofii, Instytucie Etnografii, Instytucie Hist. Sztuki i inn.

HISTORYCY—LAUREACI NAGRODY STALINOWSKIEJ NA ROK 1949. Nagrodę II stopnia otrzymali:

Prof. Jeruzalimski A. S., st. prac. naukowy IH AN ZSRR za pracę — „Wnieszniaja polityka i dyplomacja germanskogo imperializmu w konce XIX wieku“, 1948.

Prof. Kisielew S. W., zast. dyr. IHMK AN ZSRR za pracę — „Drewniaja istorija Jużnoj Sibirii, 1949.

Prof. Passek T. S., st. prac. naukowy IHMK AN ZSRR za pracę — „Periodyzacja posielenij (III—II tysiaczeletja do n. e.“, 1949.

Dr nauk hist. Smirnow I. I., st. prac. naukowy IH AN ZSRR za pracę — „Wosstanie Bołotnikowa (1606—1607)“, 1949.

Nagrodę III stopnia otrzymał prof. Porszniew B. F., kier. Sekcji IH AN ZSRR za pracę — „Narodnyje wosstania wo Francii piered Frondoj (1623—1648)“, 1948.

JEDNOLITA ORGANIZACJA FILII AN ZSRR. — Do końca ub. r. istniały równolegle w terenie stałe Filie i Bazy Naukowo-Badawcze AN ZSRR. Różnice między nimi w stosunku do Centrali, w celach i zadaniach oraz w organizacji, były raczej formalne niż faktyczne. W listopadzie ub. r. Prezydium AN ZSRR wprowadziło dla obydwu tych rodzajów instytucji jedną nazwę „Filie (Filiały) AN ZSRR“.

Z związku z tym przemianowane zostały na Filie następujące Bazy:

Kolska im. S. M. Kirowa
Daleko-wschodnia im. W. L. Komarowa,
Baza w Komi ASSR
Karelo-Fińska
Dagestańska
Moldawska
Sachalińska
Jakucka
Krymska

(Filie Kolska i Daleko-wschodnia zatrzymały nazwy wyróżniające im. Kirowa i im. Komarowa).

W myśl zarządzenia Prezydium AN ZSRR i wg jego wytycznych Rady Filii przedstawiają do zatwierdzenia Prezydium zmiany i uzupełnienia strukturalne i etatowe oraz swych nowych przewodniczących i ich zastępców.

EKSPEDYCJE ARCHEOLOGICZNE AN ZSRR. — W dniach 1 i 2 marca ub. r. odbyła się sesja Wydziału Historii i Filozofii AN ZSRR pod przewodnictwem akademika-sekretarza Wydziału B. D. Grekowa poświęcona omówieniu i podsumowaniu wyników ważniejszych ekspedycji archeologicznych za ostatni okres, głównie za r. 1948.

Kierownicy poszczególnych ekspedycji złożyli sprawozdania z ich działalności.

Prof. S. P. Tołstow omówił wyniki badań podległej mu ekspedycji, pracującej przy wykopaliskach pałacu w T o p r a k - K a ł a w rejonie Szabaskim ASSR. Do najciekawszych zabytków należy odkryta sala z polichromią, przedstawiająca postaci ludzkie murzyńskiego typu oraz archiwum pałacu, gdzie wykryto całą masę zabytków pisanych na drzewie, korze i papierze.

Prof. W. F. Gajdukiewicz prowadził wykopaliska w o k o l i c a c h K e r c z a. Odkopane przez jego ekspedycję miasto bosforskie należy, jak trzeba przypuszczać, do zwartego systemu obrony Pantykapei od strony stepów. Zabytki kulturowe odnoszą się do I—III w. n. e., okresu rozkwitu królestwa Bosforu, i reprezentowane są przez bogate płaskorzeźby tego okresu.

Kierowana przez prof. W. D. Bławatskiego ekspedycja k e r c z e Ń s k a, zorganizowana przez IIMK i GMII (Instytut Historii Materialnej Kultury im. Marra i Państwowe Muzeum Hist. Sztuki im. Puszkina), intensywnie prowadziła wykopaliska na górze Mitrydatesa. Rezultaty w postaci szeregu stanowisk architektonicznych sięgających IV w. przed n. e., odkopany akropol Pantykapei, sarkofagi, epigrafika, zabytki rodzimej plastyki inkrustowanej — wszystko to pozwoli na nowe ujęcie historii Pantykapei.

Ekspedycja prof. G. I. Rudenka badała tzw. p a z y r y c k i e k u r h a n y. Odkopywane coraz nowe warstwy kulturowe z V—IV w. przed n. e. odsłaniają całe bogactwo kultury północno-czarnomorskiej, w której motywy scytyjskie mieszają się z motywami kultury Azji Przedniej i kulturą Persji Achemenidów.

Kierownicy innych ekspedycji ogłosili następujące referaty sprawozdawcze:

Prof. A. Ju. Jakubowski — „P j a n d z y k e n t“, prof. S. W. Kisieljew — „R a s k o p k i w M o n g o l i i“, prof. M. K. Karger — „Z a r u b s k i j m o n a s t y r i g o r o d i s z c z e“, prof. A. W. Arcichowski „R a s k o p k i w N o w g o r o d j e“.

Przedłużeniem i uzupełnieniem niejako sesji Wydziału Hist. i Filozofii AN ZSRR była sesja plenum IIMK im. Marra w dniach 3, 4 i 5 marca ub. r.

Na zebraniach plenarnych wygłoszono tu 13 referatów na sprawozdawczych oraz 25 referatów na posiedzeniach następujących sekcji: antycznej, scytyjsko-sarmackiej, słowiano-rosyjskiej, archeologii pierwotnej i archeologii Uralu.

Do najciekawszych należały: P. N. Szulca, kierownika sekcji tauro-scytyjskiej, która rozkopywała Neapol Scytyjski. Celem ekspedycji było ustalenie związku między kulturą Taurów i Scytów krymskich a kulturą epoki przedscytyjskiej. Przebadane nadczarnomorskie grodziska scytyjskie oraz osiedla ich nadbrzeżne od Almy do Perekopu na zach. wybrzeżu Krymu wyświełiły wyjście Scytów na brzeg czarnomorski. Stwierdzono ponad wszelką wątpliwość — zgodnie zresztą ze świadectwem Ariana — że założony przez Greków Kalos-Limen, będący w żywym kontakcie z Chersonezem w III i II w. przed n. e., stał się następnie portem scytyjskim.

Na szerszą skalę rozwinęły się prace wykopaliskowe na miejscu starożytnej Olbii, gdzie pracuje ekspedycja pod kierownictwem T. N. Knipowicza. Cały teren podzielony został dla usystematyzowania robót na odcinki od „A” do „I”. Prace prowadzone były równolegle na kilku z nich. Najbogatsze warstwy kulturowe odnoszą się do VI i V w. przed n. e. Znaleźiska świadczą o tym, że Olbia grecka była jednym z najważniejszych ośrodków kontaktu północno-czarnomorskiego obszaru z kulturą zachodnio-czarnomorską w owym czasie.

Potwierdziły to wyniki ekspedycji prowadzącej badania na terenie południowego Podola. M. I. Artamonow stwierdził w referacie sprawozdawczym, że liczne odkryte stanowiska, odnoszące się do tzw. późnej kultury trypolskiej z końca epoki brązu wskazują na ścisły związek z Olbią. Znaleźiono tu liczne zabytki ceramiki rodyjskiej (grodzisko niemirowskie), z końca VII i pocz. VI w., która występuje dość licznie i w Olbii. Wiele uwagi poświęcono omawianym wszechstronnie materiałom, odkrytym na terenie Neapolu Scytyjskiego przez cały zespół ekspedycji, w których biorą udział specjaliści różnych, pokrewnych archeologii dyscyplin (referaty Babencykowa, Karasiewa, Debieca i Całkina).

Złożono ponadto sprawozdania z wykopalisk na terenie Mołdawii, Kubania, Kaukazu, Zach. Syberii, śród. i dolnego Podnieprza, Pskowa, Nowogrodu i innych.

Wiele z tych ekspedycji pracuje dotychczas, przekształcając się w ekspedycje stałe i rozszerzając coraz bardziej zakres swego działania.

PRZODUJĄCE ŚRODOWISKA STUDIÓW NAD HISTORIĄ STAROŻYTNA W ZSRR W UBIEGŁYCH DWÓCH LATACH (1948—1949). — Główne badania i prace starożytników radzieckich koncentrowały się z natury rzeczy w Sekcji Hist. Starożytnej II AN ZSRR. Prowadzono tu intensywne prace w zakresie dziejów starożytnych nad zakrojoną na szeroką skalę „Historią Powszechną” („Vsemirnaja istorija”) — szczególnie nad najbardziej zaawansowanym w chwili obecnej t. III, obejmującym dzieje Grecji. W trosce o odpowiedni jego poziom ideologiczny i naukowy utworzono nowe kolegium redakcyjne w składzie prof. N. A. Maszkinia oraz doktorów nauk hist. S. L. Utczenko i D. P. Kallistowa.

Trzy gotowe już rozdziały, dotyczące historii Aten („Epoka Peryklesa”, „Powstanie Ateńskiego Związku Morskiego” i „Wojna peloponeska”), opracowane przez prof. J. Ja. Luriego, powierzono do ponownego opracowania drowi nauk hist. Kallistowi i Ja. A. Lencmanowi.

Ukończone już rozdziały „Kultura kreteńsko-mykeńska” i „Społeczeństwo czasów Homera” gruntownie przerobiła młod. prac. nauk. T. W. Bławatska. Prof. Maszkin napisał na nowo rozdział o historiografii dziejów Grecji, w którym rozprawił się zdecydowanie z nauką zachodnio-europejską. Podobnie na nowo napisany został rozdział o ruchach społecznych w Grecji w IV w. przed n. e. przez prof. W. N. Djakowa. Poza tym tom został rozszerzony o nowe rozdziały z historii greckiej filozofii (prof. M. A. Dynnik) oraz rozdziały poświęcone ludom i kulturze obszaru czarnomorskiego (pióra d-ra hist. nauk Kallistowa).

Przy wybitnym współudziale katedry historii świata starożytnego MGU (Państw. Uniwersytetu Moskiewskiego) podjęto kilka lat temu prace nad wydaniem uniwersyteckich podręczników hist. starożytnej. W wyniku ich uka-

zaly się w r. 1948 podręczniki prof. V. I. Awdijewa „Istorija drewniego Wostoka“, drugie, pośmiertne, poprawione i uzupełnione wydanie podręcznika prof. W. S. Siergiejewa „Istorija drewniej Grecji“ pod red. profesorów Maszki-
 kina i A. W. Miszulina oraz prof. Maszki- „Istorija drewniego Rima“.

Wszystkie te podręczniki poddano ocenie krytycznej na specjalnym plenarnym zebraniu Sekcji (Sektora) Hist. Starożytnej, a następnie na zebraniu Rady Naukowej II AN ZSRR. W wyniku tych dyskusji już w następnym (1949) roku ukazało się II wyd. poprawione i znacznie uzupełnione podręcznika Maszki- „Istorija drewniego Rima“.

Równoległe z tym szły prace nad monografiami. Wyszły z druku „Wostocznyje prowincji Rimskoj imperii“ prof. A. B. Ranowicza (pod red. prof. Maszki-), przygotowano całkowicie do druku jego „Ellenizm“, prof. Maszki- „Pryncypat Awgusta“ (wyszedł w br.) oraz pracę doktorską (już po obronie) „Ideologiczeskaja borba w Rimie wo II—I ww. do n. e.“ S. L. Utczenki i kandydacką Ja. A. Lencmana „Torgowlja Delosa w III—II ww. do n. e.“.

Zespół młodych sił naukowych Sekcji (T. W. Bławatska, E. S. Gołubcowa, W. Dzaguruwa, I. T. Kruglikowa, T. D. Złatkowska) przygotowywał pracę zbiorową z historii starożytnej obszaru czarnomorskiego.

Na zebraniach naukowych wygłoszono szereg referatów, które były bądź to sprawozdaniami podjętych prac indywidualnych, bądź też takie prace zapoczątkowują. Do najciekawszych należy „Obrazowanie Karfagenskoj derżawy“ prof. Maszki- „Iberijskij rod“ prof. Miszulina, „Stela Agata“ prof. M. M. Kobyliny i Bławatskiej, „Otrażenie klasowych protiworeczij II—III ww. w kultie Gerakla“, E. M. Sztajermana i „Egipet pri I dynastii“ (ogłoszone w VDI 1948 i 1949) oraz referaty akad. R. Ju. Wipperowa o walkach stronnictw politycznych w Judei w I w. n. e., prof. W. N. Djakowa o walce klasowej w Rzymie w latach 110—80 przed n. e., Utczenki o zagadnieniach analizy porównawczej państwowych form Grecji i Rzymu i prof. W. D. Bławatskiego o handlu Aten z północnym obszarem czarnomorskim w w. VI—V oraz o kulturze antycznej tegoż obszaru.

Dla zapełnienia luk spowodowanych śmiercią zasłużonych badaczy w osobach profesorów Miszulina i Ranowicza powołano najzdolniejsze siły spośród kadr młodych: na stanowiska starszych pracowników naukowych Sekcji — dra nauk hist. S. L. Utczenkę i prof. W. N. Djakowa; na stanowiska młodszych pracowników kandydatów nauk hist. Bławatską i Lencmana.

Drugim poważnym ośrodkiem badawczym a jednocześnie z natury rzeczy i pedagogicznym jest Katedra Historii Świata Starożytnego w Uniwersytecie Moskiewskim im. Łomonosowa (MGU) w składzie kilkunastu historyków z wyższymi stopniami naukowymi i całego zespołu naukowych sił pomocniczych. Wydanie wspomnianych wyżej podręczników uniwersyteckich jest równą zasługą Sekcji Hist. Starożytnej II AN ZSRR i Katedry Hist. Starożytnej MGU — (najwybitniejsi zresztą przedstawiciele tej ostatniej są jednocześnie członkami Sekcji — praktycznie w życiu naukowym ZSRR odnosi się to do wszystkich wydziałów i sekcji Uniwersytetów oraz wyższych szkół technicznych z jednej strony, a wydziałów i instytutów AN ZSRR oraz akademii nauk poszczególnych republik radzieckich z drugiej. System ten na pierwszy rzut oka może wydawać się jeszcze bardziej złożony, jeśli się doda, że często w praktyce profesorowie lub docenci uniwersytetów są jednocześnie znowu dyrektorami lub kierownikami katedr w szeroko rozbudowanych instytutach pedagogicznych).

Dorobek wydawniczy ubiegłych lat nie ogranicza się jednak do wymienionych podręczników. W r. 1948 wydano wiele podręczników dla słuchaczy studiów korespondencyjnych (zaoczników) uniwersytetów i instytutów pedagogicznych.

W myśl postulatów CK WKP(b) i WASCHNIL katedra przeprowadziła szeroką akcję szkolenia metodologicznego i ideologicznego przy pomocy następujących form pracy:

- a) zebrań naukowych poświęconych interpretacji klasyków marksizmu,
- b) zebrań naukowych z referatami (prof. prof. Pikusa, Bokszczanina, Maszki- „Istorija drewniego Rima“), O. I. Sewastjanowej) i szeroką dyskusją,

c) zbiorowych recenzji i ocen krytycznych najnowszych książek (ostrej krytyce poddane zostały prace prof. (filozofii) Aleksandrowa, a szczególnie prof. Luriego).

Oprócz wykładów i proseminariów kursowych katedra prowadzi szeroki wachlarz wykładów monograficznych i seminariów specjalnych.

Specjalną formą pracy są częste referaty wygłaszane zarówno przez naukowców wyższych stopni, jak i przez historyków młodszych, a nawet przez starszych studentów. Referaty te dotyczą zagadnień różnych lub koncentrują się (prelegenci różni i różnych stopni) na wybranych zagadnieniach (w omawianym okresie — historia starożytna obszaru północno-czarnomorskiego). W ten sposób osiągnięcia w pracach indywidualnych udostępniane są systematycznie ogółowi już w trakcie ich postępu (stan badań i materiałów, poszczególne rozdziały, wreszcie wnioski i tezy).

Poważnymi osiągnięciami poszczycić się może **K a t e d r a H i s t. Starożytnej Grecji i Rzymu L G U** (Leningradzkiego Uniwersytetu Państwowego) w omawianym okresie. Z licznego zastępu profesorów, wykładowców i naukowych sił pomocniczych katedry szereg osób osiągnęło niższe, średnie i najwyższe stopnie naukowe. Doc. K. M. Kolobowa przedłożyła (1948) i obroniła pracę doktorską „Iz istorii archaiczeskoj Grecji (archaiczeskiej Rodos)“. Tytuł doktora nauk hist. uzyskał również wspomniany już wyżej doc. D. P. Kallistow (jednocześnie członek Sekcji Hist. Starożytnej II AN ZSRR — Oddział Leningradzki) za przedłożoną i obronioną pracę „Bospor Kimmeryjskij, opyt issledowanija po istorii Siewiernogo Priczernomorja i Bospora)“. Kierownikiem katedry jest prof. Kowalew.

W porównaniu z dwoma poprzednimi skromniej przedstawiają się osiągnięcia **K a t e d r y H i s t. Starożytnej i Archeologii ChGU** (Charkowskiego Uniwersytetu Państwowego). Trzeba podkreślić, że najзд faszystowski zniszczył doszczętnie cały przedwojenny dorobek katedry (jak i całego zresztą Uniwersytetu Charkowskiego), w tym wielkiej wartości bibliotekę katedry, liczącą 11.000 tomów, laboratorium oraz najstarsze w Związku Radzieckim muzeum (zał. w 1805 r.) z bezcennym gabinetem numizmatycznym. Po wojnie zorganizowano ponownie laboratorium (3 siły techniczne), odbudowuje się biblioteka katedry i muzeum, które posiada uratowaną z pożogi wojennej, a najlepszą w Związku kolekcję zabytków kultury sątowskiej, wzbogaconą powojennymi już znaleziskami. Katedra pracuje w skromnym jak na praktykę uniwersytetów radzieckich składzie osobowym: kierownika dra nauk hist. prof. S. A. Siemienowa — Zusera, docentów W. A. Goldenberga i M. M. Slonimskiego oraz kilku pomocniczych sił naukowych (skład — rzecz jasna — skromny tylko w zestawieniu z przeciętnie spotykanymi przy jednej katedrze kilkunastoosobowymi, a czasami i kilkudziesięciuosobowymi zespołami profesorów, wykładowców i młodszych sił pomocniczych, jak to ma miejsce w Uniwersytecie Moskiewskim czy Leningradzkim). Dorobek naukowy katedry przedstawia się dość pokaźnie. Oprócz pracy pedagogiczno-naukowej i szeregu związanych z nią końcowych prac dyplomowych 5 pracowników czynnych lub byłych uzyskało w latach 1946—1948 niższe stopnie naukowe (kandydackie) i jeden (prof. Siemienow-Zuser) stopień najwyższy — doktora nauk hist. W latach 1947—1949 opublikowano 9 większych i mniejszych prac naukowych (większość co prawda prof. Siemienowa-Zusera), w przygotowaniu znajduje się kilka prac większych — w tym gotowe już do druku dwutomowe dzieło „Priczernomorskie Skify“ Siemienowa-Zusera.

Równoległe do tego katedra prowadzi corocznie badania archeologiczne — przebadane dotąd znaleziska w Lubotynie pod Charkowem i badane na szerszą skalę znaleziska tzw. kultury sątowskiej w Sałtowie, gdzie w ciągu ostatnich dwóch lat odkryto 49 katakumb. Prace z tej dziedziny przygotowuje katedra do ogłoszenia w wydawnictwach Instytutu Archeologii AN USSR.

Wiele uwagi i pracy poświęca historii starożytnej **I n s t y t u t B a d a ń W s c h o d u** (Instytut Wostokowiedzenia) AN ZSSR Akad. W. W. Struwnego pracuje tu nad historią Azji Przedniej (wygłoszone w ostatnich dwóch latach sprawozdania: „Lager wojennoplennyh ženszczin w Sumere konca III tysjaczetija“, „Wosstanie w Magrianie (Merwskij oazis) pri Darii I“, „Darii I i Skify priczernomorja“ oraz przygotowana do druku recenzja książki N. N. Nikolskiego „Etjudy po istorii finikijskich obszczinnych i ziemiedielczeskich kultow“, która rozrosła się w dużą polemiczną rozprawę (7 ark. druk.).

Starszy prac. nauk. Instytutu Ju. Ja. Perepełkin pracuje nad „Historią Egiptu“ do II t. „Historii Powszechnej“ („Drewnij Vostok“).

Znany bizantynolog, czł. kor. AN ZSRR I. W. Pigulewska pracowała nad stosunkami Bizancjum z Indiami.

Starszy prac. nauk. Ju. A. Sołoducho pracował nad zagadnieniami perskiego słownictwa w dziedzinie społeczno-gospodarczej, prawa i kultury na podstawie perskich zabytków językowych, zachowanych w żydowsko-irackim dziele literackim — znalezionym w Babilonie talmudzie z okresu Sasanidów.

I. D. Amusin pracuje nad historią Egiptu w okresie pryncypatu — szczególnie historią Aleksandrii. Odnalazł on niewykorzystane dotąd źródła papirusowe, a w pewnych wypadkach dał nową interpretację papirusów znanych.

Młodszy wreszcie historyk Z. I. Jampolski zajmował się zagadnieniami starożytnego Kaukazu. Wyniki swych badań przedstawił w referacie sprawozdawczym „Gieroduły drewniej Kaukaskoj Albanii. W badaniach swych wyzyskał znalezioną niedawno na Kaukazie inskrypcję rzymską. W wymienionych w nim *δελφοβολοι* J. — upatruje swoistych niewolników starożytnych krajów Kaukazu.

Pośród licznych zebrań naukowych Instytutu z referatami i dyskusją tylko w jednym roku (1948) aż 12 poświęconych było historii Starożytnego Wschodu.

Na podstawie przedstawionej tu pracy, wprawdzie przoduujących, ale kilku zaledwie ośrodków badawczych i naukowo-pedagogicznych można sobie wyrobić jednak tylko częściowy pogląd na rozwój i osiągnięcia radzieckiej nauki historycznej w zakresie dziejów starożytnych. Trzeba by jeszcze dokonać przeglądu pracy Instytutów Historycznych Akademii Nauk poszczególnych radzieckich republik, baz i filii AN SSSR, katedr historii starożytnej kilkunastu co najmniej innych uniwersytetów, aby wyrobić sobie choćby przybliżony obraz całości.

Z kilku setek Instytutów Pedagogicznych kilkadziesiąt co najmniej posiada sekcje historyczne, a zatem i katedry historii starożytnej.

Dla przykładu praca trzech katedr historii starożytnej (wprawdzie znowu przodujących Instytutów Pedagogicznych) w roku akadem. 1948/49:

Katedra Hist. Starożytnej MGPI (Moskiewskiego Państwowego Instytutu Pedagogicznego im. W. P. Potomkina) pracuje w składzie 7 osób: dr nauk hist. prof. A. S. Baszkirow, docenci N. I. Lwow i A. K. Berger kand. nauk hist. T. D. Złatkowska oraz aspiranci A. Ja. Abramowicz, B. P. Pikus i M. I. Ryżski. Prowadzone były proseminaria i seminaria oraz wykłady kursowe i monograficzne. W wymienionym roku drukowano trzy prace — doktorską prof. Baszkirowa, kandydacką Złatkowskiej (rozdziałami w „Ucz. Zap. MGPI“) i oddzielnie monografię doc. Lwowa.

W lecie 1948 r. katedra zorganizowała samodzielną ekspedycję archeologiczną na półw. Tamański. Badania jej osiągnęły pełny rezultat.

Katedra Hist. Starożytnej Moskiewskiego Okręgowego Instytutu Pedagogicznego pracuje w składzie 10 osób: kier. katedry prof. W. K. Nikolskiego, docentów — D. G. Redera, Ju. S. Kruszkola i A. N. Matwiejewej oraz 6 aspirantów.

W ramach katedry powstają doktorskie prace docentów (Redera „Drewnieegipetskiej oczag ziemliedieljenja“, Kruszkola „Epoka ellenizma w Siewiernom Priczernomorje“ i Matwiejewej „Borba narodow Siewiernogo Priczernomorja w rimskoj agresssej“) oraz kandydackie aspirantów.

W najbliższym czasie ukaże się wielka monografia prof. Nikolskiego „Pierwobytynaja kultura“, jako wynik kolektywnej pracy katedry powstał szereg poważnych recenzji (podręczniki Maszkiina, Siergiejew i Awdijewa), katalog przedmiotowy do historii społeczeństwa pierwotnego na zamówienie Bibl. im. Lenina oraz artykuł słownikowy o społeczeństwie pierwotnym dla BSE (Wielka Enc. Sowiecka).

Katedra Hist. Starożytnej LGPI (Leningradzki Państw. Inst. Pedag. im. A. I. Hercena) składa się z 6 osób: 3 docentów i 3 aspirantów. Jako wyniki pracy naukowej w ostatnim roku wymienić należy przedłożoną pracę na stopień doktora nauk hist. przez doc. Motus-Bekkera z okresu przejścia republiki rzymskiej do jedynowładztwa i monarchii (główna teza: drogę jedynowładztwu przygotowywał blok konserwatywnych senatorów z Cycero-

nem na czele) i jedną pracę kandydacką, drukowanych 5 rozpraw w „Ucz. zap. LGPI“ i wreszcie rezultaty samodzielnej ekspedycji archeologicznej pod kierownictwem kand. nauk hist. Kublanowa na półw. Kerczyńskim.

NAZWA RUŚ W ŹRÓDŁACH SYRYJSKICH. — Uczona radziecka I. W. Pigulewska dokonała interesującego odkrycia przy opracowywaniu źródeł syryjskich. Ustaliła mianowicie, że autorowi źródła z VI w. ponad wszelką wątpliwość znana była nazwa Ruś w ustalonej w językach kaukaskich transkrypcji h r u s. Szersze fachowe opracowanie i publikacja tego tekstu zada, jak należy przypuszczać, decydujący cios „teorii normanistycznej“. — VDI, 1949, 3, s. 192.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE OKRĘGU ŚWIERDŁOWSKIEGO (SOGA). Jednym z największych i najpełniejszych archiwów Związku Radzieckiego jest SOGA wraz z czterema swymi filiami w Niżnym Tagile, Serowsku, Irbicku i Krasnoutimsku. Zawiera ono bogate nie niszczone nigdy w większym stopniu, materiały do historii Uralu XVIII, XIX i XX w.

Wśród kilku tysięcy wielkich zespołów źródeł znajdują się materiały do historii polityki i administracji Rosji carskiej na Uralu od pierwszych lat XVIII w. do r. 1917, pełne, rzadko gdzieindziej spotykane, materiały do historii takich miast uralskich, jak Świerdłowski (Ekaterynburg) i Niżny Tagił, kompletne źródła do historii górnictwa i przemysłu Uralu od pierwszego stadium rozwoju po dzień dzisiejszy. Oddzielny zespół źródeł obejmuje działalność na Uralu Tatiszczewa i Gennina.

Cały wielki dział zajmują źródła do historii ruchów społecznych, buntów i powstań (Baszkirowie, Pugaczew i in.). Znajdują się bogate materiały do powstania i historii klasy robotniczej na Uralu (archiwa gubernatorów, policji, akta sądowe, naczelników więziennictwa i katorgi itp., wreszcie przedrewolucyjna bibuła i prasa nielegalna).

Oddzielne działy zamykają w sobie dzieje rewolucji burżuazyjnej (lutowej), Rewolucji Październikowej oraz wojny domowej (Kołczak). Wreszcie działy najnowsze przedstawiają systematycznie i celowo zbierany od pierwszych dni materiały do historii radzieckiej we wszystkich jej dziedzinach na Uralu.

Organizacja archiwum rozpoczęła się tuż po wyparciu armii Kołczaka z Uralu w r. 1919 od centralizacji szeregu różnorodnych większych i mniejszych archiwów Okręgu i zbierania cennych materiałów często przechowywanych luźno i przypadkowo. Obecnie archiwum jest całkowicie uporządkowane i zinwentaryzowane.

INSTYTUT ETNOGRAFII AN ZSRR koordynuje całą pracę badawczą, naukową i wydawniczą w zakresie etnograficznej nauki radzieckiej. Strukturalnie dzieli się na 8 sekcji: Słowiano-rosyjskiej Etnografii i Folkloru, Europy, Kaukazu, Syberii, Azji Przedniej i Środkowej, Azji Wschodniej i Południowej, Australii, Oceanii i Ameryki oraz Afryki. Główną formą pracy IE są wielkie ekspedycje naukowo-badawcze — stałe i mniejsze do zagadnień specjalnych — okresowe.

Ogólne wytyczne programu etnograficznej nauki radzieckiej przedstawiają się następująco:

„Etnografowie radzieccy zdołali przezwyciężyć fałszywy, konserwatywny pogląd na etnografię jako na dyscyplinę badającą tylko ludy pierwotne lub przeżytki pierwotnego bytu w społeczeństwach wyżej rozwiniętych.

Etnografia, będąca gałęzią nauki historycznej, ma za zadanie badać kulturę różnorodnych ludów w całej jej różnorodności, w jej historycznym rozwoju i stanie współczesnym, wykazać na podstawie takiego badania historię pochodzenia narodu, rozwoju jego kultury i narodowych jej cech charakterystycznych“ (Vopr. Ist., 1949, 8, s. 155).

Od r. 1946 IE AN ZSRR wydaje czasopismo „Sovetskaja etnografija“, a od r. 1947 wydawnictwo nieperiodyczne „Kratkie soobszczenia Instituta etnografii“ (dotąd ukazało się 6 tomów — 4 następne w druku). W roku ubiegłym akcja wydawnicza nabrała rozmachu. W druku lub przygotowaniu do druku znajduje się kilkanaście prac większych (w tym zbiorowe wydanie dzieł N. N. Mikłucho-Makłaja).

Oprócz tego w r. ub. IE rozpoczął pracę nad wydawnictwem „Narody świata“ („Narody mira“), zakrojonym na szeroką skalę (zaplanowano 9 wielkich tomów). Redakcję ogólną powierzono prof. S. P. Tołstowowi.

PRACE NAD SYNTEZĄ HISTORII MOŁDAWSKIEJ SOCJALISTYCZNEJ REPUBLIKI RADZIECKIEJ. — W roku ubiegłym podjęte zostały wysiłki nad syntetycznym kursowym opracowaniem historii Mołdawskiej Republiki Radzieckiej. Do pracy przystąpiła Mołdawska Baza AN ZSRR oraz Sekcja Historii Narodów ZSRR do XIX w. II AN ZSRR.

Jeszcze w r. ub. odbyło się zebranie koordynacyjne obydwu kolektywów pod przewodnictwem czł. koresp. AN ZSRR A. D. Udalcowa. Kierownik grupy historyków mołdawskich (Mołdawska Baza AN ZSRR) N. A. Mochow przedstawił dotychczasowy stan badań, które napotykają bardzo poważne trudności (zupełne zaniedbanie w gromadzeniu materiałów, brak opracowań monograficznych, jaskrawa tendencyjność przedwojennej historiografii rumuńskiej, która w Mołdawianach i Wołochach chciała widzieć jeden naród, ledwie hipotetyczne poglądy, różnorodne zresztą i sprzeczne, na samą genezę narodów mołdawskiego i rumuńskiego, niezwykle zmienne politycznie koleje losu tych narodów — oto nienajłatwiejsze przeszkody piętrzące się dziś przed historykiem radzieckim.

Na zebraniu połączonych kolektywów przedstawiony został projekt kursorycznego opracowania dziejów Mołdawii od najdawniejszych czasów do końca XVIII w. Z wszechstronną krytyką wystąpili prof. A. A. Sawicz, L. W. Czerepnin, A. L. Grekuł, A. A. Dobrołjubow, N. W. Ustjugow i inni.

Dyskusja wniosła do projektu szereg cennego metodologicznego i faktycznego materiału. Przy jej podsumowaniu czł. koresp. AN ZSRR Udalcow stwierdził, że do słabych stron projektu zaliczyć trzeba niedostatecznie zwróconą uwagę na genezę narodu mołdawskiego, skoncentrowanie uwagi na historii i kulturze klas panujących, podczas gdy historii i kulturze mas chłopskich poświęca się co najwyżej oderwane rozdziały, małe zainteresowanie dla ruchów chłopskich, niezadawalające całkowicie dla rozwoju sił wytwórczych itp.

Przeгляд sił, osiągnięć i niedociągnięć oraz zadań pozwolił przewodniczącemu wyciągnąć wniosek, że grupa historyków mołdawskich bez wydatnej pomocy historyków moskiewskich i leningradzkich nie sprosta zadaniu.

Pomoc taka ze strony AN ZSRR została zapewniona, co rokuje nadzieję na zadawalający tok prac dalszych.

ZGON ZASŁUŻONYCH HISTORYKÓW RADZIECKICH. — W marcu br. zmarł zasłużony historyk radziecki K. W. Bazilewicz, profesor Uniwersytetu Moskiewskiego.

Bazilewicz pracował nieprzerwanie od r. 1936 w Sekcji Historii ZSRR do XIX w. i Sekcji Historii Wojskowości II AN ZSRR. B. był w zasadzie specjalistą historii ZSRR XVII w., miał jednak w swym dorobku również szereg prac, poświęconej historii rosyjskiej poczty i organizacji służby łączności oraz ekonomiczno-społecznej historii Rosji w końcu XV i w XVI w.

Jedną z ostatnich jego prac była rozprawa „Opyt periodyzacji istorii SSSR feudalnego perioda“ (Voprosy Istorii, 11, 1949), którą zapoczątkował dyskusję nad zagadnieniami periodyzacji historii ZSRR.

Również w marcu br. zmarł jeden z czołowych historyków radzieckich, profesor Uniwersytetu Morskiewskiego, czł.-kor. AN ZSRR, czł. Akademii Nauk Pedagogicznych, czołowy przedstawiciel nauki historycznej Uzbekkiej SRR, Laureat Premii Stalinowskiej I stopnia — S. W. Bachruszyn.

Specjalnością B. była historia Rosji XVI i XVII w., choć w badaniach swych wychodził również poza te ramy i chronologicznie i przestrzennie, był wybitnym znawcą historii narodów ZSRR do XIX w.

Wielką rolę odegrał też B. jako organizator historycznej nauki radzieckiej — w ostatnich latach był kierownikiem Sekcji Historii ZSRR do XIX w. w II AN ZSRR.

Zb. C.